

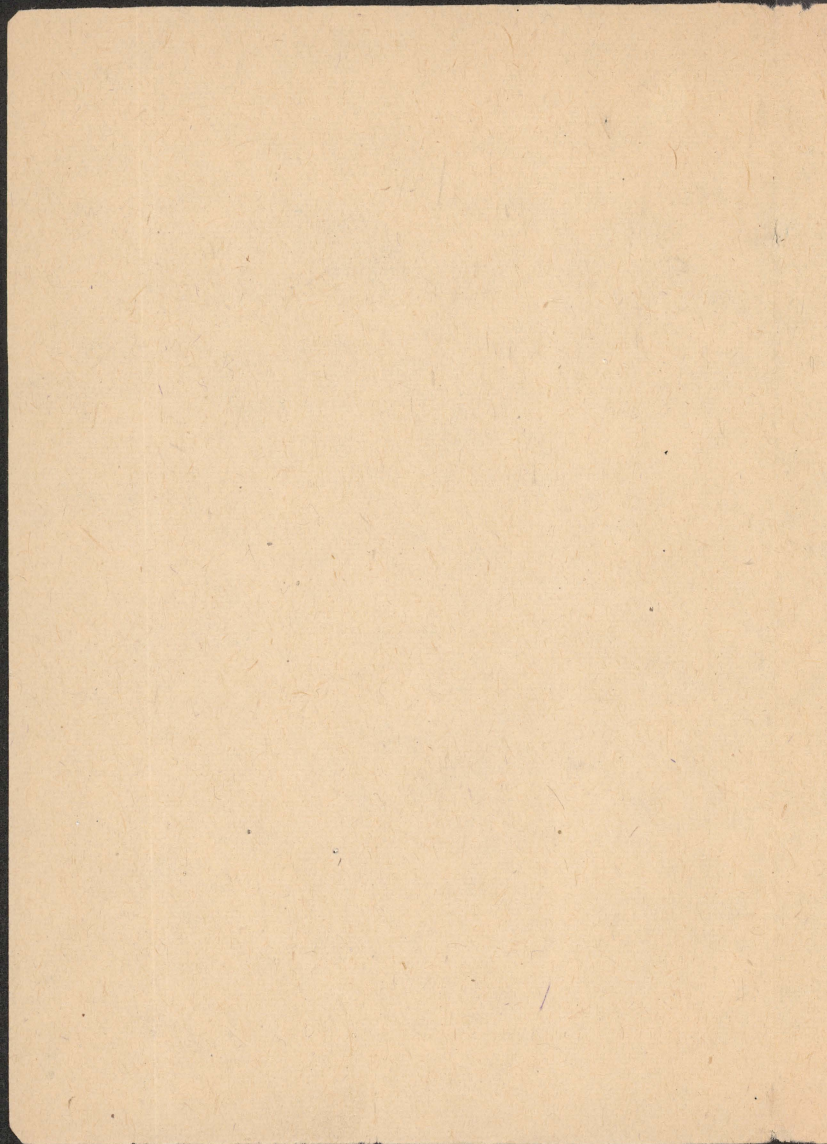
XVI, 43-48

XVI, 45

De ratione
et sacrificio Missae

Andreas Cricius.

1529.

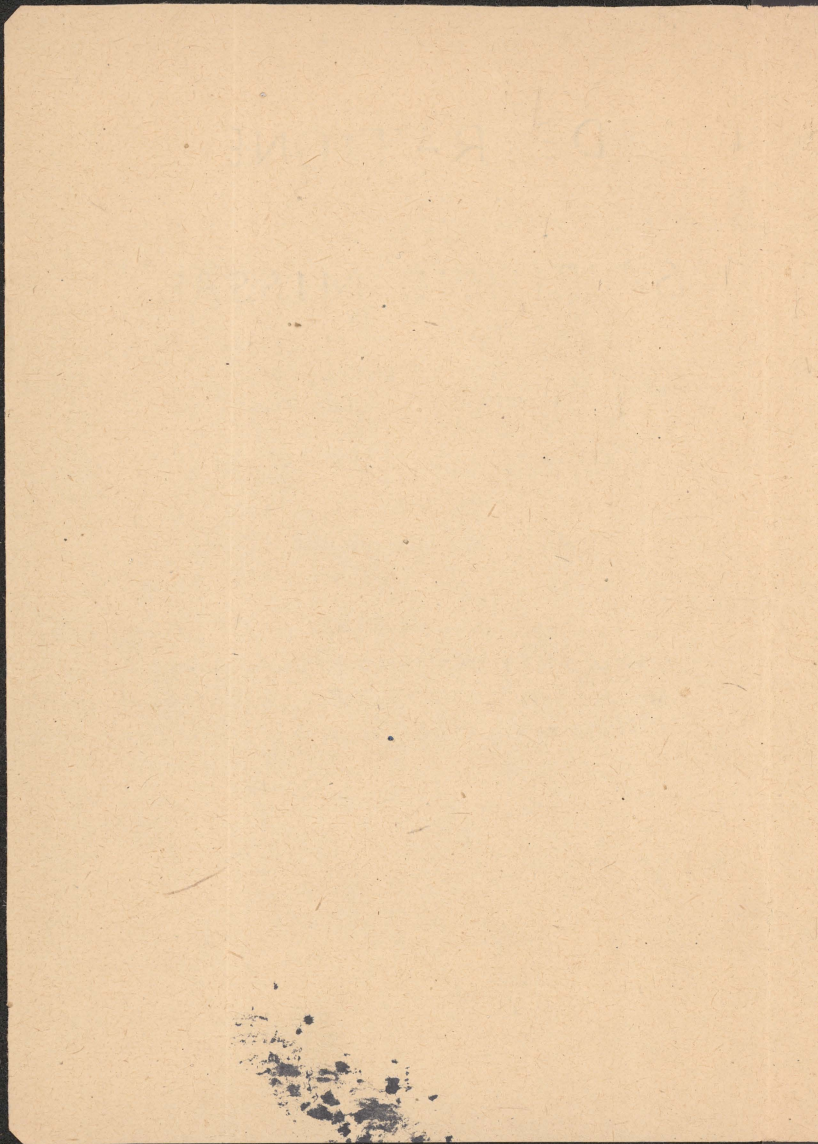

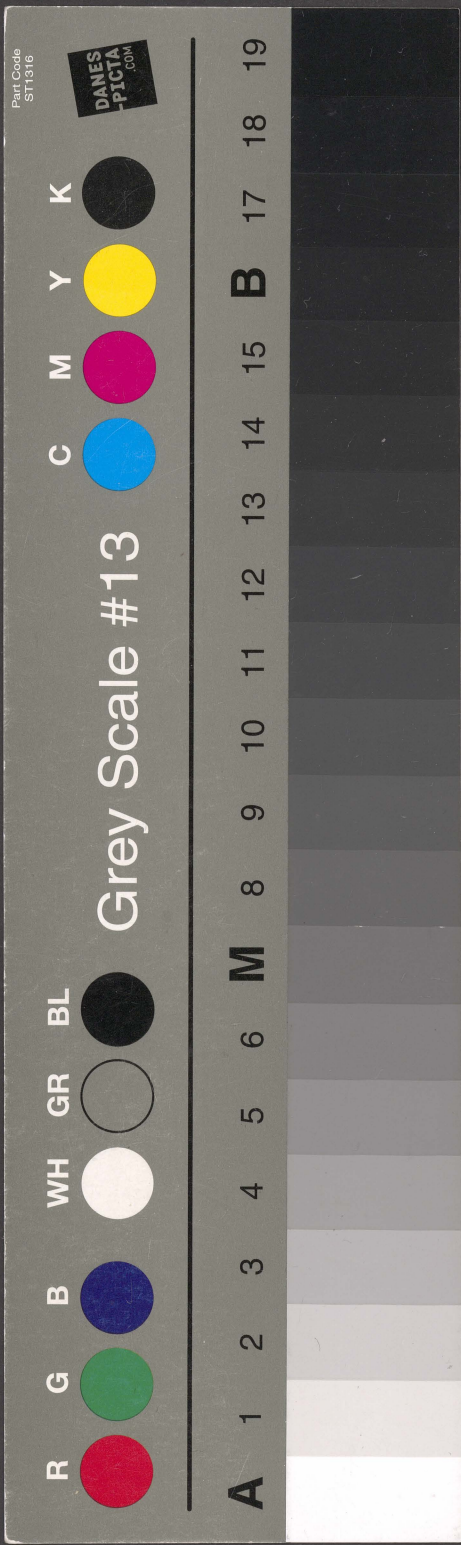
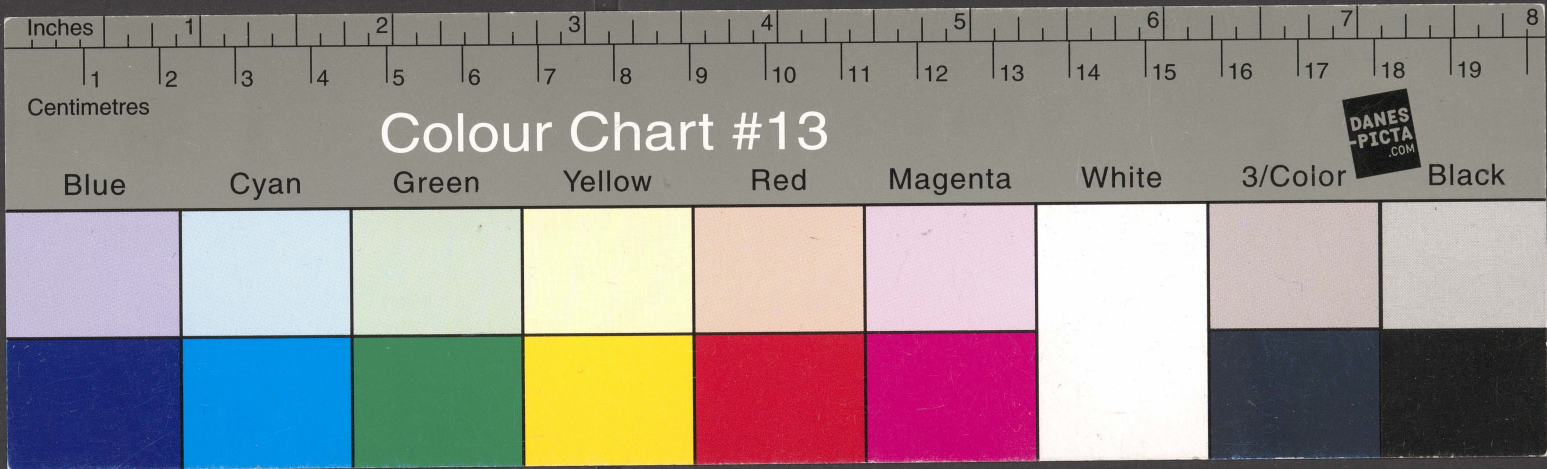
DE RATIONE
ET
SACRIFICIO MISSAE,

Andreas Cricius
Episcopus Ploecensis.

Ad lectorem.

Scire cupis sacrae, quid sit liturgia missae,
Quod fit illa modo, singula quidq; notent,
Qua bene sanxerut priscae que monstra scelera
Nunc refutāt, facile hic discere cūcta potes.

1529.

H.

VNIVERSIS PRESBY-
teris & cooperarijs suis ecclesiae
Plocensis, Andreas Epis
scopus in domino,
Salutem.

INter alia ministeria, quor-
um dispensatores sumus,
dilectissimi fratres, vt sum-
mum & praecipuum est mis-
sae sacrificium, ita conuenit,
vt attentius ac reuerentius qua-
uillud peragatur: attendaturq;
quod tam a deo q; etiam ab hominibus
reprehendi possit: maxime hoc depra-
uatissimo tempore, quo non solum alia
omnia ecclesiae sacramenta, sed etiam hoc
venerabile salutis nostrae symbolum, &
monimentum, multis hereticis, atq; adeo
& catholicis ipsis venerit in contemp-
tum: nec alia forte causa, quam quod vides
ant multos nostrum, partim indigne ac
incomposite accedere, & munus hoc
tractare, partim etiam ea quae faciunt
ignorare: cum nulla videatur turpior &
deterior ignorantia: nunc praesertim, qua-
do & cerdones, & mulierculae passim

A

LIBRARY
TNP
XVI, 45

DE SACRIFICIO

de diuinis differunt, & conuincunt plerumque eos, a quibus conuinci & doceri deberent. Et cum potissima pars sit huius actionis, intentio, qualis ea esse potest, ubi non intelligunt hec que agunt, quorum nullus actus, nullum signum est absque mysterio. Porro cum & gentes que facile mores, vel vestitus mutant, improbentur ab omnibus, ut est leuitatis & inconstantiae signum, ita hoc vitium in diuinis officiis & caeremoniis nihil videri potest indignius, quodque maiori sit offendiculo, quod tamen adeo nunc irrepfit in prouinciam nostram, ut quot Episcopi, tot nouae caeremoniae, quot sacerdotes, tot modi, ut vocant, missandi videantur. Fatemur quidem ecclesiam circumdatam varietate, eaque non minus esse speciosam, sed in suaque prouincia constanti & immutabili: quem admodum Hieronymus inquit: Traditiones ecclesiasticae, ut a maioribus traditae sunt, obseruari debent, vnaqueque prouincia sensu suo abundet, & praecipua maiorum leges apostolicas arbitretur. Et proinde operae precium esse arbitra

MISSAE. 2:

mur, charissimi fratres, vos, quorū nobis cura cōmissa est, breuibus instruere, qualiter in eo officio digne & compositē peragēdo, vos iuxta vsū a maioribus nostris receptum, & modum vniformem, gerere debeatis, ad laudē omnipotētis dei, ac ædificatiōē fidei liū. Breuibus inq̃ & simplicibus verbis, neq̃ em̃ hęc doctis, & qui libros rū, in quibus omnia continentur, copiā habere possunt, scribimus: neq̃ dici quicquam potest, quod nō dictum sit prius: sed nec eadē ab omnibus, nec simul omnia dici possunt. Inerunt tamē aliqua nō perinde ab omnibus vel cognita, vel expressa, cōplectemurq̃, vt speramus, adiutore deo, succincte medullā ipsam huius sacrificij, & p̃stringemus eorū summam, de quibus scriptura canonica, & doctores ecclesiastici anxie & diffusissime tractarūt. Disgressuri etiā interdū ad ea quæ faciunt ad instructionem aduersus hostes nostros, ita vt non solum simplicibus & ignaris sint futura ex vsu, sed etiam his, qui sibi Rabini videntur, nō asp̃nanda.

A ij

DE SACRIFICIO

Facturus igitur rem diuinam sacerdos, hoc agat in primis, quod monet apostolus, probet seipsum, exploret omnes animi sui latebras, ne sit aliquid, quominus digne tāta mysteria tractet, neue iudicium sibi manducet, & bibat, nō dijudicans corpus domini.

Probatio autem maxime in tribus est necessaria, in fide, in merito, & scientia. In fide, vt sine vlla hæsitatione, credat & firmiter teneat, hoc illud esse sacrificium, quod Christus in cæna nouissima fecit & instituit, offerens seipsum et representans illud sub specie, mortem videlicet suā, diuidendo corpus a sanguine, qđ paulopost facturus erat in cruce realiter, vtrūq; sacrificium qđ in figuris præcesserat consumans.

Duplex em̄ erat vetus sacrificium: alterum Aaron in morte & sanguine victimarum; alterum Melchisedech in pane & vino: vtrunq; quidē figura sacrificij Christi, sed quia ille sacerdos est in æternū secundū ordinem Melchisedech, hoc prius sacrificiū sub specie panis & vini fecit, faciendūq; discis

pulis suis præcepit, dicēs: Hoc est corpus meū, hoc facite in mei cōmemorationem, instituens hoc modo illos, & insigniēs eodem sacerdotio secundum ordinem Melchisedech, quo ipse fungebatur, ad peragendū per illos & successores ipsorum in æternū hoc sacrificiū corporis et sanguinis sui, sub specie panis & vini, quod & illū nobis in memoriā iugiter reduceret, vniretq; nobiscū, & patrem pro delictis nostris placatum redderet. Neq; hic audiendi sunt heretici Missam impugnantes, qui illud quod Melchisedech panē et vinū benedicēs Abrahæ protulit, fuisse sacrificiū negāt, cū nullū aliud quod ille fecisset peculiariter cōmune cū Christo ostendere possint, aduersus nō solum Apostolum, & orthodoxos omnes Græcos & latinos, sed etiā Hebræos plerosq; authores, qui tēpore Messia omnia legalia sacrificia cessatura, panis vero & vini sacrificium, secundū ordinem Melchisedech mansurum in æternum prodiderunt.

Alterum vero nempe Aaron sacris

A iij

DE SACRIFICIO

ficiū quod sanguinariū fuit, ſemel tantum fecit & conſumauit, offerens ſe agnum immaculatum in cruce pro nobis, & ꝑficiens illud realiter, quod pauloante repræſentabat ſub ſpe cie, ad confirmandum morte & ſanguine ſuo teſtamentum nouum, iuxta figuram veteris teſtamēti, ſanguine hircorū et vitulorum per Moysen confirmati. Neqꝫ enim valet teſtamentū niſi morte teſtatoris confirmetur. Et proinde non ſanguine alieno, vt vetus teſtamētum inualidū, & vmbra duntaxat futuri, ſed ſanguine ꝑprio teſtatoris, nouū teſtamentum, vt validum & ꝑfectum, ad ſalutē generis humani cōfirmari oportuit: atqꝫ eo modo tametiſi Chriſtus ſemel ꝑ ſanguinem ſuū introiuit in ſancta, æterna redēptione inuenta, vnaqꝫ oblatione conſumauit in ſempiternum ſanctificatos, quia tamē quotidie peccamus, quotidie hoc ſalutari remedio, myſtica ſcilicet victima indigemus. Proindeqꝫ ꝑtimus omnes quotidie, hunc panē ſubſtantialē nobis dari, qui licet non ſumatꝫ quotiē

MISSAE.

41

die ab omnibus, offertur tamē quoti-
 die, & editur in ecclesia per ministros
 & sacerdotes ad hoc designatos, pro
 omnibus ijs, quibus meritū huius obla-
 tionis per fidē, & sacramenta ecclesiae,
 cōmunicari & applicari potest, & qui
 in vnitāte ecclesiae, quæ vnū est corpus
 consistunt, iuxta Apostolum, vnus pa-
 nis, & vnum corpus multi sumus, qui
 de vno pane, & de vno calice partici-
 pamus.

Ad alendum igitur et conseruan-
 dum hoc corpus in vnitāte secum, &
 ad integrandam salutem humanā se-
 mel datam, Christus offerre se voluit
 semper in ecclesia mystice, secundum
 ordinē Melchisedech: imo seipsum of-
 fert, vt pontifex & sacerdos in æternū,
 dum per ministros suos seipsum nos-
 tra causa sanctificat, frangit & tribuit.
 Quotienscūq; id fit mors domini rite
 annunciat. Nam cum Pascha nostrū
 immolatus est Christus, necesse est vt
 idem immolatus ederetur: quemad-
 modū Pascha Iudeorū agnus immo-
 latus edebat, vt apposite figurari, &

A iij

DE SACRIFICIO

res figuræ quadraret: & proinde hoc nouū pascha in vltima cœna factum, deinceps etiā faciendū dominus præcepit, cum in memoriā illius vnicae oblationis suæ iuxta sacrificiū Aaron, tū in quotidianū cibum, & nouam oblationem ecclesiæ, secundū ordinē Melchisedech: quemadmodum testatur Hieronymus his verbis: Postq̃ typicū Pascha fuerat impletum, & agni carnes cum Apostolis comederat, assumpsit panē qui confortat cor hominis, & ad verum paschæ transgredit̃ sacramentū, vt quomodo in præfiguratione eius, Melchisedech summi dei sacerdos, panem & vinum offerens fecerat, ipse quoq̃ veritatē sui corporis & sanguinis representaret. Et Damascenus: Hæc est (inquit) pura hostia & incruenta, quā ab ortu vsq̃ ad occasum ipsi offerri per prophetā dominus loquitur: corpus videlicet et sanguis Christi in stabilimentum animæ nostræ & corporis.

Cum autem sacerdos hanc rem diuinam facit, verum quidē corpus & san

guinem dñi conficit, ac offert, sed mortis memoriã agēdo, signis tantum representat, quod tunc realiter agebatur in cruce. Non em̄ re ipsa diuidit̄ corpus a sanguine in Missæ sacrificio, qđ vere esset Christum iterum occidere, qui resurgens ex mortuis, iam nō moritur, mors illi vltra non dominabitur: sed diuiditur species panis & vini, quæ tantū in hoc sacramento remanēt, de signando seorsum per speciem panis corpus domini exangue, & mortuum, per speciem vero vini cruorē eius effusum. Cæterum substantialiter corpus & sanguis domini sub specie panis & vini semper indiuisa manent, quemadmodum passo corpore, & ab anima diuiso, diuinitas cum vtroq; vnita, neq; passa fuit, neque diuisa. Proinde ita integre corpus & sanguis domini sumitur sub vna specie, sicut sumitur sub vtracq; idemq; hic offertur, & editur a nobis, qui & pependit in cruce, & sedet a dextris dei patris: quod satis declarat Chrysostomus in hæc verba: Nonne per singulos dies offerimus, offeris

DE SACRIFICIO

mus quidem, sed ad recordationē facientes mortis eius, & vna est hæc hostia nō multæ. Et quia semel oblata est illa, oblata est in sancta sanctorū: hoc autē sacrificium exemplar est illius, id ipsum semper offerimus: nec nunc quidem alium agnum, crastina alium, sed semper id ipsum. Et beatus Andreas ad Egeā: Omnipotenti inquit deo, qui vnus & verus est, ego omni die sacrifico, non thuris fumum, nec taurorū mugientium carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatū agnū quotidie in altari crucis sacrifico, cuius carnes posteaquā omnis populus credentium manducauerit, & eius sanguinē biberit, agnus qui sacrificatus est, integer perseuerat & viuus.

Si quis cū Nicodemo quærat, quomodo possunt hæc fieri? quærat ille potius, cum audiat de operibus totius mundi, ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt, quomodo hæc poterant fieri? Nam multo maius est, cuncta ex nihilo creare, quam substantiam panis & vini, in substantiam cor-

poris & sanguinis mutare, aut quam illum vbiq; esse totum, qui nullo loco, nulla dimensione circumscribi potest. Quo pacto autē a nobis homunculis altitudinem diuitiarū sapientiæ & scientiæ dei, cuius iudicia incōprehēsibilia sunt, & viæ inuestigabiles, intelligi, & cognosci posse putemus? cū terrena, immo cum nos ipsos cognoscere non possimus. Sentimus nos viuere, sentimus intelligere & loqui, & tamen quomodo istud fiat, aut quid sit hoc, quod per os & linguā loquitur, non intelligimus. Animam quidem esse, quæ ista operatur, omnes autumamus, sed quid ea sit, si quis excutiat definitiones philosophorū & theologorū omnium, nihil magis cōsequetur, quam consequutus fuit Socrates philosophus, q̄ hoc vnū se scire professus est, quod nihil sciebat. De arcanis igitur & mysteriis diuinis credēdum est, non quia intelligamus, sed credendū vt intelligamus, & nemo magis intelligit, quā qui magis credit. Proinde diuinus ille Psaltes considerans omnes hominum rati-

DE SACRIFICIO

ones & scientias, quibus arcana dei consequi se posse putant, esse meras vanitates & mendacia: solam vero fidem & humilitatem tutissimum esse portum, prorupit in ea verba: Credidi propter quod loquutus sum, ego autem humiliatus sum nimis, Ego dixi in stupore meo, omnis homo mendax.

Quod autem certius testimonium ad credendum, quam eius, qui via veritas est & vita? Atque idem omnipotens, qui neque fallere, neque falli potest, qui cum dicat, nemo ascendit in caelum nisi qui descendit, filius hominis, qui est in caelo, indicans eundem se esse qui loquebatur in terra, & qui esset in caelo: quis dubitet eundem hic esse nobiscum usque ad consumationem seculi, ut promisit, eundemque a nobis edi, qui in caelo sedet ad dexteram patris? Cum dicat caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus, Et indicans seipsum: Ego sum panis viuus, qui de caelo descendi, Et rursus panem indicans: Hoc est corpus meum: non figura aut signum corporis mei, ut garrunt haeretici: quis am

MISSAE.

76

bigat, & Christum esse vere panem, & panem esse verū Christum, hoc est sub veris panis & vini speciebus, verā carnem & sanguinē illius contineri, ac cibum & potus veram formā & saporem retinere? Cum item dicat: Qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in eo. Et, nisi manducaueritis carnem filij hominis, non habebitis vitam in vobis: quis nō cōsideret verbum illud, eundē q̄ illum panem, quem angeli manducauerunt ab eterno, & patres nostri, qui in figura credebant, spiritualit̄ manducabant, ideo esse incarnatum, quod non sufficiebat illum spiritualiter tantum manducari ab homine, sed etiam corporaliter: vt ita nos per hūc cibum vnū corpus secum efficeret, in se q̄ mutaret: vt qui prius eramus corpus sathanæ per peccatum, fieremus corpus eius per hunc cibum. Quæ quidē mutatio corporis nostri, vt fieri solet specie nō mutata, ita substantia illius corporis, ex substantia panis, fit specie non mutata. Et sicut per cibum illum vetitū primus

DE SACRIFICIO

homo in mortem corrui, ita per hunc cibum omnibus exhibitū, redemptus homo resurgat in vitā necesse est. Cum vero rursus dicat, spiritus est qui uiuificat, caro non prodest quicquid, & uerba quę loquor, spiritus et uita sunt: quis non intelligat ei carnē hanc nihil prodesse, qui tantū carnaliter illam manducat, non dñudicans corpus domini: quicquid panem uiuum, & uerbum quod spiritus est & uita, incarnatum, id quod manducat nō credit, hic manducat uirtutem sacramentū, sed nō manducat uirtutem sacramenti, immo iudicium sibi māducat & bibit, Cū denicquid dicat, hoc est corpus meū, quod pro uobis datur, & apostolus, quod pro uobis frangit, ut iam tum non aliter uidebat dari, sub specie pro nobis, quā postea datū fuit realiter & uisibiliter in cruce: quis dubitare potest, vnā hanc oblationē, & vnū sacrificium fuisse, esseque etiamnum crucis & altaris reale, quo ad substantiam & profectum, mysticum uero & representatiuum, quo ad passionem & mortem,

MISSAE.

86

Quemadmodum autē per verbum
domini omnia facta sunt, ita iuxta sen-
tentiam catholicam, sola virtute ver-
borum per Christum semel prolato-
rum, corpus & sanguis eius confici-
tur, ita tamē, ut sicut virtute illorū ver-
borum semel prolatorum: Crescite &
multiplicamini, omnia crescūt & mul-
tiplicantur, sed non nisi per instrumē-
ta seu operarios proprios: vt homines
per homines, & animalia per animalia:
ita hoc sacramentum, virtute quidem
verborū Christi, sed non nisi per mini-
stros proprios, quibus dictum est, hoc
facite in mei cōmemorationem, sacer-
dotes videlicet & dispensatores horū
ministeriorum ad hoc designatos, per-
ficitur. Quemadmodū & spiritus san-
ctus in actis apostolorū, iusserat segre-
gari sibi Saulum & Barnabam in opus
ad quod eos assumpserat. Et proinde
apostolus vocat se, & ceteros aposto-
los, & presbyteros adiutores seu coo-
perarios dei, quasi eodē munere cum
illo fungentes, plebem vero agricola-
tionem, & ædificationē dei, testatur q̄

DE SACRIFICIO

dari gratiam per impositionē manū
sacerdotij, vt quāuis omnes christiani
sint Reges, & sacerdotes sibiipsis spi-
ritualit̄, sunt tamē seorsum alij reges &
sacerdotes, non solum sibi, sed etiā alijs
ad regendū populum dei, & ad dispē-
sanda ministeria illius, sacrificiūq; pro
hominibus offerendū, vt ait ipse apo-
stolus: Sic nos existimet mundus si-
cut ministros et dispensatores ministe-
riorū dei. Et alibi: Omnis pontifex ex
hominibus assumptus pro hominibus
constituitur, in his quæ sunt ad deum,
vt offerat dona & sacrificia pro peccatis,
vt sic absq; dubio sit singulare ordi-
nis huius sacramentū, & collatio gratiæ
per impositionem manū, non vt vesani
hæretici, nullum inter sacerdotes, &
laicos discrimen esse contendunt.

Credendū est igitur id totum esse
verum, quod veritas ipsa protulit, idq;
totum possibile, quod omnipotens
operatur, qui cum sit caput & pastor
ecclesiæ suæ, & hoc ipsum munus pas-
torale vni Petro cōmiserit dicēs: Pasce
oues meas; illiusq; fidem non defectu-
ram

MISSAE. 9.

ram promisit, datis illi clauibus regni
 cœlestis, ædificata super hanc petram
 ecclesia sua, relicto illi spiritu sancto, qui
 doceret illam omnem ueritatē: creden-
 dum est nō minus ecclesiæ catholicæ,
 sub vno summo pastore, a Christo reli-
 cto, hætenus indefectibili fide mili-
 tanti, quicquid cum de alijs omnibus,
 tum de hoc nostro sacrificio cōcordis-
 ter tradidit & seruat, quā ipsis etiā scri-
 pturis canonicis, quas soli ecclesiæ des-
 bebamus, & quas quisq; excussa ecclesię
 authoritate facile in suum sensum per-
 uersum torquere potest, ut hætenus
 nemo hæreticorū non fecit: qui descen-
 dentes ab ecclesia, quale doctrinæ, & sa-
 nę mentis specimen nobis hoc tempo-
 re præbuerunt, qualem profectū, quas
 lem gloriam regionibus suis peperer-
 runt, quam confusam dogmatum, opi-
 nionum, & rituum inter se struxerunt
 Babylonem, nemo est qui non videat.
 Sed iam hæc pauca quo ad fidem, ca-
 ptiuanti intellectum suum, ne plus sa-
 piat quam oportet, sufficiant.

B

DE SACRIFICIO DE MERITO.

DE merito probaturus seipsum sacerdos, caueat in primis, & prospiciat diligenter, ne protinus in laqueos hereticorū, & pelagus illud immensum dogmatum, & opinionum, in quo nunc multi fluctuant, sese præcipitet: nempe de gratia, & libero arbitrio, de fide, & operibus: vt si quæ cogitatio illum in eas vndas, vel in eum potius labyrinthum ducat, sumat, et pponat sibi vnicum, & id quidem per quā nobis familiare filium, cuius ductu facile eum ipsum labyrinthū ingredi & egredi citra errorem poterit: nempe orationem dominicam, quæ mea quædem sententia, sola sufficere potest, non alta sapere volentibus, nō solum ad eos omnes quæstionum & assertionū nodos simpliciter resoluendos, sed etiā ad cognoscendum ea omnia, quæ & Christus tot sermōnibus docuit, & nobis ad salutem, tam animæ quam corporis necessaria videntur.

Siquidem orans sacerdos, Pater nos

ster qui es in cœlis, sanctificetur nomē tuum, adueniat regnum tuum, fiat voluntas tua, & quæ sequuntur, si secum quæ petat expenderit, euestigio quid gratia, quid liberum arbitrium valeat, deprehēdet. Quod enim nos Christus petere docuit, non solum ea bona, quæ æterna & corporalia sunt, vt regnum dei, & panem quotidianum, quæ mere sunt eius volūtatis & muneris: verum etiam bona spiritalia, vt sanctificetur nomē eius, & vt fiat volūtas eius a nobis, quæ potissimū ex voluntate & arbitrio nostro dependere vidētur: vna ex parte ostendit nos sine gratia ipsius nihil boni neq; facere ex nobis, neq; consequi ab illo posse, sicut alibi dixit: Sine me nihil potestis facere, Et apostolus: Gratia dei sum, id quod sum. Ex alia vero parte, quod ea vult nos a se petere, quæ nobis vltro dare posset, declarat exigere se voluntatē nostram, & in ea nonnihil esse situm: & vbi est voluntas ibi liberum arbitrium. Ideoq; dixit petite & dabitur vobis, cōtendite per angustam portam, & id genus alia, quæ

B ij

DE SACRIFICIO

facere, vel non facere, est utriq; voluntatis & arbitrii nostri. Vnde manifestum sit, & sine gratia dei nos frustra niti, & ad gratiam ipsam, voluntatē & operā nostram requiri. Veluti cū alicui datur præceptor, & libri, sine quibus nihil potest proficere, non per hoc solū, ille mox efficitur doctus, sed etiā opus est vt voluntatem & studium suum adhibeat. Sic datur quidem a deo nobis vltro gratia, qui ne cogitare quidem boni aliquid ex nobis sufficimus, pulsat illa hostiū cordis nostri, incitat nos ad opus bonū, iuuat & sustentat operantes, veluti sanus ægre ambulans: id tamen si aperitur illi hostium, si intro mittit, si adsit resipiscēdi animus: secus vacua fit, & nihil inuitis nobis proficit. Nam & apostolus cū dixit: Gratia dei sum, id quod sum, addidit, & gratia dei in me vacua non fuit.

Similiter de fide & operibus, facile est ex ea ipsa oratione dominica, quantum quodq; ipsorū valeat, cognoscere: cum non solum petimus vt sanctificet nomē dei, videlicet vt hoc nomē quod

MISSAE:

11

est supra omne nomen, credendo confiteamur, & glorificemus, sed etiã petimus vt fiat voluntas eius: nempe vt secundum voluntatẽ eius operemur, quemadmodũ ipse dixit: Non omnis, qui dicit mihi Domine domine, intrabit in regnum cœlorũ, quod vtiq; non dicit nisi qui credit, sed qui facit voluntatem patris mei. Neq; fecit nos Christus simpliciter filios dei, qui credimus in nomine eius, sed dedit nobis potestatem, vt filij dei esse possimus, si adsit meritum, & opera nostra. Vnde clare constare potest, & fidem esse sine operibus mortuã, vt diuus Iacobus testatur: & opera sine fide inutilia: quæ multis testimonijs fulcire nõ est opus, quũ illa nusquam non sint obuia & manifesta. Non solum igitur sine fide, sed etiã sine bonis operibus nemo se digne ad hãc mensam accedere posse existimet. Non enim auditores, sed factores legis iusti sunt apud deũ, iuxta apostolum. Proindeq; quo pacto legẽ dei exequi debeamus, quid nobis optandũ, quidq; vicissim fugiendum & expiandum sit,

B in

DE SACRIFICIO

ex serie ipsius orationis dominicæ breviter consideremus, eamq; solam pro totius scripturæ speculo, ad excutiendum & cōtemplandum nos ipsos proponamus, ut omnipotēti deo acceptabile fiat nostrū sacrificiū. Habet enim hæc oratio quot uerba, tot mysteria, ut omnia quæ ad salutem nostram scripta sunt, facile in una hac tabella quasi depicta uideri possint:

Ac in primis ut in his duobus uersibus, Pater noster, illa duo summa præcepta, in quibus tota lex pendet & prophetæ, nempe dilectio dei & proximi cōtinent, operæ præciū est cognoscere, Siquidem cum sub lege ueteri, lege seruitutis, nō aliter seipsum uocauerit deus, uocariq; uoluerit ab alijs q̄ dominū, cum filiū essemus iræ: habeatq; hoc nomen dñs quiddam tyrannicum & metuendū: nunc sub lege gratiæ per quā hæredes facti sumus dei, non iubet amplius seipsum vocari dominū, sed patrē, quod nomen est pietatis & amoris, magis quam imperij, ne uidelicet metuemus eum ut serui dñm: sic enim quot

serui tot hostes: sed diligamus, ut filij patrē, diligentesq̄, ne ingrati hac eius benignitate uideamur, aut ne quo pacto illum offendamus, quēadmodum probi solent filij, nihilominus timeamus: quod non ab alio melius quam ab ipso Christo discere possumus, sic nos docente: Qui diligit me, sermones meos seruat, ut pote, qui ea omnia, quæ in dilectione dei sequenda, quæue fugienda sint, abunde continent. Et proinde qui deum recte diligere uult, sit semper in lege illius uoluntas eius, & in lege eius meditatio die ac nocte, sacerdos præsertim, cuius potissimū est legem dei scire, & interrogātibus de lege respōdere, ut inquit Hieronymus.

Lex autem a deo nobis tradita cum sit triplex, uidelicet, Lex naturæ, lex scripta, & lex gratiæ, considerandum est quod quæq̄ ipsarū valeat & proffit. Primas quidem duas per nos ipsos implere possumus, sine tamen merito, si hoc modo nos iustificari putamus: legem uero gratiæ, debite nequaquā nos ipsi, iuxta humanitatē, nisi gratia dei suffulti ad

DE SACRIFICIO

implere ualemus. Conatus tamen ipse nullus est absq; merito, & qui legem hanc unā implet, alteras illas duas perfectius impleuit: uidelicet, cum lex naturalis iubet alteri non fieri, quod tibi non uis: lex scripta iubet non occidendum: & lex gratiæ iubet inimicos diligendos. Qui hoc postremū facit, illud utrumq; & magis quidē abunde perficit. Sed qui priores duas non seruat, tertiā quæ difficilior est quo pacto seruabit? Et si non iustificabitur qui facit, quæ debet, ut se dicat seruū inutilem iubente domino, quid ille, qui non facit quæ debet? Lex enim data est, ut gratia quæreretur, gratia data, ut lex impleretur inquit Augusti: Et proinde nō ideo cessauit lex Moyfi q̄ mala esset: sci mus em̄ ut inquit Apostolus, quod lex bona est, qui ea legitime utatur, sed cessauit ut non necessaria & imperfecta ad meritum, perfectiore adueniente: quēadmodū non ideo cessauerat initio fidei lex Moyfi de decimis & prouentibus ministrorū dei quod abrogari deberet ut mala, sed quia tunc implebat

perfectius per legē gratiæ, cum omnia erant cōmunia, omniaq; sub pedes apostolorū proñciebant: neq; enim solum leuiticis sacerdotibus qui cessarūt, dabantur decimæ, sed etiam dedit Abraham decimas Melchisede cho, cuius sacerdotiū manet in æternum. Nunc hæretici, harpyis, qui continue bona ecclesiæ inhiant, adulantes, docent abrogatas decimas cū leuitico sacerdotio per legem gratiæ, neq; pro illis excōmunicandum aut contendendum esse: interim vero de pñciēdis ante pedes Apostolorum bonis, deq; multatis per Petrum vtraq; morte Anania & Zaphira, ob fraudatam paucula pecunia ecclesiam, verbum nullum. Proinde neq; bona temporalia diuinis & humanis legibus deo dicata, sacerdos, qui dispensator est eorum, & deo rationem est redditurus, vel negligere, vel ad alios vsus, quam pios conuertere debet.

Porro non sufficit deum solum diligere, nisi vna, & ea quæ ipsius sunt diligamus & imitemur. Hec enim est amoris potissima conditio, omnia illa, quæ

DE SACRIFICIO

ad amatū pertinent, amare. Dei præcipue sunt, iusticia, misericordia, & veritas: ea imitari pro uirili nostra, si uere diligimus, nos oportet. Dei item est domus eius, quæ triplex est, Cœlestis, interna hominis, & quā materiale uocant. De cœlesti scriptū est in euangelio: In domo patris mei mansiones multæ sunt. De interna hominis: Et pater meus diliget eum, et ad eum ueniemus, & mansionē apud eum faciemus. De materiali: Domus mea, domus orationis uocabitur. Has domos diligere & ornare debemus, si deū diligimus, pro uiribus nostris. Cœlestem quidem contemplatione diuinæ maiestatis, canentes cum prophæta: Cœli enarrant gloriam dei. Internā nostram, innocentia & puritate uitæ, ut uere dicere possimus: Lauabo inter innocentes manus meas, & circūdabo altare tuū domine. Materiale uero cultu exteriori, iuxta eundem prophetā: Domine dilexi decorem domus tuæ. Qui ergo non diligit, & imitari non studet, iusticiam, misericordiam, & ueritatē in deo: qui non

habitat in domo eius cœlesti, diligēdo cœlestia, sed totus in terrenis uolutat, qui non curat ut domū corporis eius Christus ingrediatur, & secum habitet eiecto dæmone, & exuto ueteri homine cum actibus eius: qui deniq; contemnit, negligit, & fastidit sermones, psalmodias, picturas, & ritum, ornamentūq; ecclesiasticū externū, neq; in his delectatur, quæ in laudem, & memoriam dei, & sanctorū eius sunt ab ecclesia catholica tradita & ordinata: ille se nequaquā deum uere diligere, nequaquā se sacrificio & cōmunionē ipsius, & sanctorum eius dignū esse existimet. Nam & in amore carnali, non homo solum, sed ea etiā omnia, quæcunq; memoriā eius faciunt, siue sint sermones, vel cantilenæ, siue imagines, uel scripturæ, grata esse solent amanti: nihil in audiendo uel contemplando de illo molestū, nullus in dando & ornando modus, nullū uidetur dispendiū. Sumptus tamen in diuinis, lucro est sapienti, inquit etiam comicus.

Dilectionē proximi docet, & osten

DE SACRIFICIO

dit hoc p̄nomē noster. Cum enim dicit
seorsum quisq̄, Pater noster, & non pa
ter meus: indicat se non suo tantū, sed
etiā totius ecclesiæ nomine orare, neq̄
sibi solum ea quæ petit, sed omnibus fi
delibus petere: hoc enim series totius
orationis, nemp̄: Da nobis, dimitte no
bis, testatur. Et cum unū omnes patrē
nostrū cœlestem uocamus, omnes nos
itidem fratres esse confitemur. Non eo
tamen modo, quo nunc fanatici apo
statae in uulgus spargunt, omnes chris
tianos esse æquales, omnes liberos,
omnes Reges & sacerdotes, sed eo mo
do, quo apostolus ecclesiam, quæ cœ
tus est fideliū describit, corpus quidē
esse unū, sed membra diuersa, & diuer
sos actus habentia: uidelicet, ut sicut
membra corporis sunt sibi quodā mo
do inuicem fratres, ut & poëta appo
site dixerit, defessa dextra manu, Succe
dit leua sorori: membra autē non sunt
æqualia, cum opere, tum nobilitate: ita
in corpore ecclesiæ, sumus quidem om
nes fratres, sed dignitate & ministe
rio differētes. Et p̄inde sic unusquisq̄

est Rex, & sacerdos in hoc spirituali corpore ecclesiæ, sicut est quodlibet membrum, caro in humano corpore. Non tamē propterea omnia membra quod æqualiter sint caro, eandem nobilitatē habere, & eundē actum exercere possunt. Non em̄ ita nobilia sunt inferiora membra, sicut sunt superiora, neq; auris pariter loqui, ut lingua, aut lingua pariter, ut auris, audire potest, cum unius corporis, vna sint caro. Sed quodq; ipsorū præcellit, operaturq; id, ad quod est per creatorem omnium ordinatum. Dilectio igit̄ omnium nostrum inter nos, talis esse debet, qualis est membrorum unius corporis inter ipsa: vt sicut nullum membrum, alteri membro malū fauet, imo unū aliud sustētat, & quodq; ipsorum ministerio suo ad bonum totius corporis utitur: neq; enim oculus sibi soli cernit, aut os sibi soli comedit, sed in bonū & pfectum toti corpori: quin ubi periculū capiti, aut alicui membro imminet, mox manus sese opponit, quę defensionī est designata: sic esse debet in corpore ecclesię, ut nullus fidelium al-

DE SACRIFICIO

terim malū optet, quin unusquisque actu & ministerio suo, ad quod est ordinatus, in cōmune bonum totius corporis utatur, ut neque rex sibi ipsi tantū regat, neque sacerdos sibi ipsi solum sacrificet, neque miles seipsum solū defendat, neque agricola sibi ipsi tantū seminet, sed cōmuni bono, quē admodum uulgo dici solet, ad bonū statū reipublicæ cōseruandū: Tu ora, tu ptege, tuque labora: ut quisque quod sui est muneris operari curet in cōmune bonū: quin ubi vel reipublicæ uel speciatim ordini alicui periculum imineat, militaris ordo, qui ad defensionem constitutus est, sese opponere debet: nō ut nunc sunt mores, omnia confundere, & alius in alium munus suum reuocare. Et huiusmodi fraternitas, huiusmodi fauor, & dilectio, debet esse ex æquo inter nos fideles generatim omnes. Speciali vero seu naturali dilectione, diuerso modo nos inuicem complecti debemus: magis enim tenemur diligere propinquū, quam alienū, amicū quam hostem, bonū uirum quā malum. Similiter ut dilectio illa generalis, ita

etiam æstimatio inter nos debet esse generaliter æqualis, ut qui æqualiter homines sumus, æqualiter nascimur, & morimur, æqualiter etiam nos æstimare debemus. Speciatim uero non perinde, maioris enim facere oportet Regem, quam satrapam, Episcopum, quã sacerdotem, nobilem quã rusticum, & reliqua ad hunc modum. Porro in conseruanda iusticia & dilectione erga proximos, hoc agere debet unusquisq; in officio & regimine suo, quod agit ratio in corpore suo: nullum membrũ lædi, nullum amittere cupit, nihil non agit, quo sana omnia conseruet: & ubi aliud quod aliquo malo affectũ uidet, omnia prius tentat, quam secari uel abscindi patiatur. Vbi uero uel caro alicubi pertruit, uel membrum aliquod aruit, potius abscindi curat, quam ut totũ corpus corrũpi sinat: ita potestates tam maximæ quam infimæ, omnes quidem seruare & fouere, neminẽ uero perdere uelle debent, si corrigi potest absq; malo publico, sin minus, consulendum est cõmuni bono, & dilectio unius, multo

DE SACRIFICIO

rum dilectioni posthabenda. Quod de alijs maleficis, hoc pariter de hæreticis est intelligēdum, quorū sermo, ut caner serpit, iuxta apostolū, qui morbus ne totum corpus corrumpat, secari uel uri solet. Neq; hic mihi ogganniant: Si nite zizania crescere usq; ad messem, quod aliorum accipiendum est, quam pditi homines in suū subsidiū trahunt: nempe de hominibus nequā in genere, atq; his non satis cognitis, quēadmodū lolium inter triticum nō admodum dignosci solet ante messem. Non enim, inquit Hieronymus, in uerbis scripturarum est euangeliū, sed in sensu, non in superficie, sed in medulla, non in sermōnū folijs, sed in radice rationis. Alioquin si cortex uerborū tantū sit considerandus, cum dictū sit a Christo, remittenda esse hominibus errata ipsorū, non reddendum malum pro malo, non recte apostolus iussisset ulcisci omnem inobediētiā: neq; recte principes gladium gererent ad uindictam malorū, & laudem bonorum. Cum item dixit Christus præbendam alterā maxillam
percuti

percutienti, & dignū esse gehenna, qui fratri suo diceret fatue: non recte apostolus maledixisset Pontifici, cum eius iussu cederetur, neq; recte Galatas fratres, eosdemq; postea stultos & insensatos appellasset: & alia id genus plurima, quæ in hoc dicta sunt, vt hoc veluti freno, moderaremur affectus & impetus animorū nostrorum, ne modum aduersus charitatem & mansuetudinē transilirent: vtq; omnia ad profectum cōmunē accōmodantes nihil grauaremur facere, quodcunq; ex re fidei, & proximorū vtilitate esse viderēt. Neq; enim apostolus maledixisset Pontifici iubenti se cædere, & proculdubio alteram maxillam præbuisset: præbuisset & Christus apud Annam, si quē profectum hinc futurū perspexisset. Neq; si tolerandi essent inter fideles heretici, sicut zizania inter triticum, recte præcepisset apostolus, illos post primā & secundam correctionē uitari, quod nihil aliud est q̄ a cōsuetudine, & cōsortio fidelium segregari, Neq; recte optasset illos, qui suis sectis fideles cōturba-

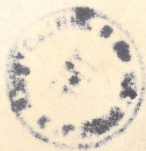
C

DE SACRIFICIO

bant abscindi, veluti membrū putridū a corpore: quodq; adeo optabat fieri, id factū haud dubie curasset, si tūc gladius seularis subditus fuisset Christo.

Et quando hic gladij mentionē fecimus, attingēdum videt̃ & id, quod pestes istæ pro præsidio scelerum suorum nusq; nō adducūt: hæresim esse crimen spirituale, nempe hoc vel illo modo sentire, seculares principes nō habere ius puniendi, nisi crimina corporalia: præsidēs vero ecclesiasticos exarmatos esse præcepto dei, non gladio solū, sed & baculo & pera, nihil illis relictum esse ad puniendū, præter gladium spiritus, quod est verbum dei, Facite principes sæculares nō habere potestatem in vitia spiritualia, neq; enim corrigere possunt quenquā pro superbia, pro auaritia, pro odio, pro inuidia, & alijs vitijs, cum sint tantū in spiritu. Verum quū istarū arborū fructus prodit, contemptus legum & potestatum, furta, sacrilegia, seditiones, & homicidia, an non ista punire debent? Pari modo hæresis cum est in animo, puniri qui

dem non debet per principes, nisi fructus suos ædat, ne euellatur triticum cum zizanijs, quādo nō recte dignoscitur: at vbi prodeunt sermones, quos apostolus serpere veluti cancrū testat, morbum totī corpori perniciosissimū, p̄deunt seditiones, contemptus, sacrilegia, & rerū omniū perturbatio, qualem nūc pro dolor in Germania regione clarissima uidemus, adeo vt & lectus coniugalis, quo nihil coniunctius esse debet, sectis istis quę veluti hydræ capita indies aliæ super alias crescunt, sit illic dissectus: an ad eam pestē, ad hæc scelera conniuere debent principes: at conniuent tamen, persuasum est illis, nō esse hoc ipsorū muneris. Si quis qd facit, magis videt̄ alicuius rei priuatæ, quam ex animo vindicandę rei diuinæ causa facere: Et proinde merito flagellū dei instat exacturum pœnas de omnibus. Quando enim talē iniuriā & cōtumeliā suam, talia facinora, deus non p̄niuit: quisq; clades præteritas christianorum legerit, comperiet semp hæreses præcessisse, Porro de præsidibus

DE SACRIFICIO

ecclesiæ, fateor pariter Christum apostolos vetuisse ferre baculū & peram, sed postea cum illos uisibiliter esset deserturus, hæc habenda permisisse: quin & tunicam vendendam, & emendum gladium præcepisse: designando hæc bina ipsorum missione, binum ecclesiæ statum futurū. Nempe primū sola diuina prudentia fultum, ad ostendendū fidem sola dei uirtute fundatā. Secundum uero non diuina solum prudentia, sed humano etiam p̄sidio, a rebus temporalibus firmatū, ut ita, quemadmodū declarat Chrysostomus instrueret illos, qui prius eius solius ope sustinebantur in omnibus, neq; quicq; illis defuerat, quomodo post hac fundata fide, cura & ope sua sese sustentarent. Veluti ille facit qui natate docet, primo ipse totos natantes sustinet, deinde paulū manus subtrahēs, tandē illos finit uiribus suis sese sustinere. Hic mihi mox obijciēt gladiū illum emendū intelligi uerbū dei, & Petrū reprehensum qd̄ gladiū eduxerit. Et id quoq; fatemur, duos gladios recte interpre

tari duo testamēta, sed per allegoriā & moraliter. Ceterū re ipsa de gladijs illic erat sermo, neq; Christū cum ostēsi essent duo gladij declarasse tum, siqd̄ aliud intelligi voluisset, qd̄ alias in explicandis illis parabolis suis facere cōsueuerat, sed tantū dixisse, sufficit. Alioqui & illud, qd̄ prohibebat̄ ferri baculus & pera, posset aliter interpretari iuxta allegoriā, si qs vellet. At Paulus inquit, vocat gladiū verbū dei: vocat sane, sed nō simpliciter, vt illic: verū gladiū spūs, addens insup glossam, qd̄ est verbū dei: quēadmodū et scutū fidei et loricā iusticię dixit, exprimēs id qd̄ significari voluit. Et p̄inde recte ecclesia q̄ colūna est veritatis, duos habet gladios, alterū sæculari dat potestati, alterū sibi ipsi retinet. At dicūt, si habet, phibetur illū exerere: phibet̄ quidē, sed ita vt alia id genus p̄cepta, quæ, vt inquit Augustinus, nulla instantia p̄cipientis, sed ratiōe dispēsantis, pro tēporum cōditione mutant̄. Est em̄ quādo peccatū fit non irasci pximo, & alia id genus facere, quæ phibita sunt, vnde veniūt

DE SACRIFICIO

illa p̄cepta Christi, quæ secum pugna-
re videntur: vt pote, de odio habendo
patre et matre, & cōtra de diligēdis etiā
inimicis, de orādo, de danda eleemosy-
na secrete, & cōtra de eo vt luceat lux
nostra corā hominibus, vt videant ope-
ra bona, & cætera quæ pro re & tēpo-
re sunt ad vitia vitāda, & ad vsum ac p̄-
fectū cōmunem accōmodanda. Alioq̄
ad quid iubereſt haberi gladius nuncq̄
exerēdus? ad quid liber nuncq̄ aperiē-
dus? Neq̄ Petrus reprehēsus erat, iux-
ta ipsius Augustini sententiam, qd' gla-
dio p̄cussit, sed quod nō iussus percus-
sit. Neq̄ dictū est, qui gladio ferit, gla-
dio perire solet, sed qui gladiū accipit,
quē nemo sibi sumere debet, nisi illi de-
tur a deo per potestates ab eo cōstitus-
tas: quēadmodū est illud: nemo sibi sus-
mat honorē, nisi vocetur a deo: alioqui
nō verū dixisset hic Christus, cū multi
gladio vtētes nō gladio tamē decedūt.
Neq̄ dū Petro cōmissum erat munus
pastorale, qd' cōmune est cū Regibus,
nam & reges pastores vocant, qd' qui
gerit, necesse est vt quos pascit, dirigat.

Nec̄ hic tantū opus est pabulo, sed & baculo & virga ferrea: vt & oues non errent, & lupi abigant̄. Iterū hic mihi occinent: verbo pascendū esse gregem per pastores ecclesiasticos: verbo quidem, sed non solo verbo, verum etiam et virga directiōis pascendus est: alioq̄ quare Apostolus dixisset, quosdam in ecclesia datos pastores, quosdam doctores, si pascere tantū docere significaret: aut si omnes sumus ex equo Reges & sacerdotes, cur & hæc omnia quæ dicta sunt apostolis de non habendis gladijs & loculis nō pertineant ad omnes? Atq̄ hæc nō eorsum dicta volui, vt armem nos ecclesiasticos gladijs & fustibus, vt persuadeam arma nobis esse tractanda, & pugnas struēdas: scimus nos Christi milites esse, pugnare nobis nō licere, sed volui duntaxat eorum ostēdere petulantiam & peruersitatem, qui eorsum hanc vnam cantilenam nunq̄ obstrepere cessant, de exarmatis apostolis, de non habendis loculis, & inopia primitiuæ ecclesiæ, vt impune fiant hæreses & facinora om̄

DE SACRIFICIO

nia in ecclesiā, vtq̄ illā bonis eius exu-
ant, quæ iuste habet ex donatione prin-
cipum, sicuti & alij ordines sua habent
bona: quasi Christus ipse nō habuerit
loculos, quasiq̄ in primitiua ecclesia
non multo locupletiores fuerint apo-
stoli & presbyteri alijs fidelibus, quādo
omniū bona in potestatē ipsorū trade-
bantur: deniq̄ quasi Petrus non vsus
fuiſſet munere coercionis et virga fer-
rea, punito Anania & Zaphira grauissi-
mo suplicio, morte videlicet corporis
& animæ, nō gladio quidē, sed verbo:
sed tamē maius est occidere verbo quā
gladio: quemadmodum sanare verbo
plus est, quā cauterio: & feriri anathe-
mate, q̄ ferro, tanto est grauius quāto
anima corpore est nobilior, quod tamē
est, citra controuersiam, ecclesiasticū.
Sed iam nimis ab instituto nostro di-
gressi sumus, malignitate & obtrecta-
tiōe æmulorum nostrorum pertracti.
Nunc ad reliquas ipsius orationis do-
minicæ partes expendendas pedē cō-
feramus, vt priusquā ad sacrificiū nos-
trum accedamus, nos in hoc speculo

cōtemplari, & maculas si quas nostras
deprehenderimus, per pœnitentiã, &
confessionē debite abluere possemus.

Post salutatū patrē nostrum cœles-
stem sequuntur petitiones nostræ septē,
ad reprimenda septem vitia capitalia.
Prima est, sanctificet nomen tuum, ad-
uersus supbiam omniū vitiōꝝ parentē.
Cum enim duæ sint potissimæ condia-
tiones superbię, nempe elatio animi, &
arrogantia, quarum altera laudem suã
vbiq; venat, altera omnia sibi ipsi, suęq;
industrię, ac dotibus suis tribuit. Cūq;
aduersus illam canat propheta: Non
nobis domine non nobis, sed nomini
tuo da gloriam: aduersus hanc vero in-
uehatur Apostolus: Quid habes qđ
non accepisti, & si accepisti quid glo-
riaris, quasi non acceperis: nos aduersus
utramq; petimus, Sanctificetur no-
men tuum, optantes videlicet, vt non
nostrum sed dei nomen sanctificetur,
& glorificetur, cum ab omnibus, sicut
optauit Psaltes orans: Omnis terra ad-
dorette, & psallat tibi, tum a nobis
peculiariter, ob dona in nos collata,

DE SACRIFICIO

omnia nostra bona illi tribuēdo: & de his illi soli gratias agendo: tamen & in gratijs deo agendis summe cauendum est, ne in vitium hoc incidamus. nimium nobis de operibus nostris placentes, & proximos nostros quātumlibet peccatores contemnentes: veluti contigit illi, qui templū ingressus gratias agebat deo, quod non esset sicut ceteri homines, designando speciatim publicanum, qui peccatorem se profitēs, & sese animo deiiciens orabat: Deus propicius esto mihi peccatori: vnde ille damnatus, hic iustificatus, discesserūt. Habet enim hoc superbia præ cæteris vitijs, vt non in malis solum operibus, sed etiā in bonis consistat. Et proinde tanto diligentius est in omnibus cauenda: nullum enim est deterius malum, quā quod sub specie boni latere solet. Vnde illæ tot redēptoris nostri in phariseos et hypocritas inuectiue, qui opera illa sua bona eo animo faciebāt, vt ab hominibus viderentur: laudem suam & honorem vulgi ubiq; aucupantes. Alioquin qui bona operat̃ coram ho

minibus, non laudis suæ causa, sed ædificandi & lucrificandi proximos deo, hic bene operatur, & fert fructum multum. Quare cum hæc teterrima superbæ pestis, primū e cœlo Luciferū, quādo similis altissimo esse cupiebat, deinde e paradiso primū hominē, dum diuinitatē appetebat, præcipitē dederit: cū sola in terris bella et seditiones moueat, dum alter alteri præstare nititur: sola hæreses summā orbis perniciem creet, dum vnus summus sacerdos vice dei in terris, vt ait Cyprianus, cōtemnitur, per eos potissimū, qui scientiā sibi præ alijs arrogantes, os in cœlum ponunt, & potestates ac instituta ecclesiastica contemnunt: cum deniq; sola hæc pestis opera ipsa bona corrūpat, dum ieiunans manducantē spernit & iudicat, dum faciens eleemosynā, in hoc facit, vt videatur, dum annūcians verbum dei, & in vitia hominū acriter detonās, non gloriam dei, non salutem proximi, sed suam laudem, suumq; commodū quærir: idq; alijs picturatis verbis, alijs us nodosis syllogismis sibi placēs ac tu.

DE SACRIFICIO

mens, nihil interim eorū præstans quæ docet, imo id faciens ipse quod detestatur: exploranda est diligenter sua cuiusque sacerdoti consciëntia sacrificare uolenti, ne qua macula insit eius labis: & si quid tale titillaret animum eius, reuoluat secū illud aduersus vanam gloriam, quod ecclesia nobis quotānis refricat: Memēto homo quod cinis es, & in cinerem reuerteris: & illud dominicum aduersus arrogantiam, Qui se exaltat humiliabit, & qui se humiliat exaltabitur. Cū em̄ in sortē domini uocati sumus, eius doctrinam potissimū aduersus huiusmodi uitia sequamur, monētis nos: Discite a me, quia mitis sum, & humilis corde. Et alibi: Cū feceritis omnia quæ præcepta sunt, dicite serui inuitiles sumus, ut non solū non efferamur in honore nostro per vanam gloriā, sed etiā non placeamus nobisipsis in operibus nostris per arrogantiam, omnia soli deo accepta ferētes, persuasumque habentes, tum demū maximū esse meritū nostrū, cū minimū esse reputabimus.

Sequitur altera petitio: nempe, Ad

MISSAE.

23

ueniat regnū tuū, quēadmodum alibi
 præcepit ipse dominus: Primū quærite
 regnum dei, & omnia adiicient vobis.
 Vnde recte hæc petitio opponit vitio
 auaritiæ, morbo omnium pestilentissimo.
 Si quidem vt superbia parens, ita hæc
 radix omnium vitiorū esse dicit: illa lau-
 dis & sui ipsius amore, hæc lucri cupi-
 ditate æstuās, ex quibus inuidiæ et odia,
 reliquaque id genus vitia nascuntur, Aua-
 ritia siquidem parit nobis peditores, pa-
 rit fures, parit sacrilegos, parit denique
 simoniacos, & quid non: vnde & mala
 omnia. Proinde super hoc vitio discus-
 tienda est diligenter sua conscientia sa-
 cerdoti, num quid cuiquā debeat, num
 quē defraudauerit, maxime sub specie
 probitatis, num laudis vel quæstus gra-
 tia tantum sacrificet, & munus suū tra-
 cter, num denique aliquid simoniace, aut
 aliquibus alijs indignis modis, acquisi-
 uerit, sacrū præsertim. Nam in his tãto
 difficilior est sui ipsius probatio quãto
 & satisfactio difficilior. Si quidem alia
 cõmissa nostra solo dolore, & pœnitẽ-
 tia, per confessionē abluere possumus,

DE SACRIFICIO

per hoc vitium, si quid cōmittimus, nō dimittitur peccatū, nisi vel restituatur ablatū, vel male partū expiatur. Vnde nō solum expendere nobiscū oportet, si quid cui debeamus, sed etiam si munus nostrū lucri & quæstus causa aliā quando exercuerimus, si sacerdotium, si episcopatū, non propter opus bonū, sed propter bonas opes appetuimus. In his, si qd sacrificaturus intra se offenderit, curet modis omnibus qbus potest sese deo priusquā sacrificet reconciliare. Sic enim Zacheus publicanus antequā Christum in domū suam reciperet, fecit, dicens: Domine ecce dimidium honorū omniū do pauperibus, & si qd aliquē defraudaui reddo quadruplum. Porro avaritia non in quaerendo solum, sed etiā in retinēdo consistit. Vnde dixit Christus: Nolite possidere aurū & argentū, quod aliud nihil est, nisi auro & argento congesto quasi gallina ouis incubare. Vnde monet apostolus: Qui habent tanq̄ non habent, nam vbi thesaurus, ibi et cor hæret, quod, cum in omnibus alijs, tum in cle

ricis, qui dispensatores sunt, non solū
spiritualium, sed etiam temporalium, ab
initio ecclesiæ, est valde detestandum,
Sed & in dispensando maxime consi-
derandum est, cui dandū, aut quomo-
do dandum: vt enim peccat qui nō dat
cui debet, ita qui dat cui nō debet pec-
cat. Opes ecclesiæ debent generaliter
pauperibus, sed nō solum in pauperes
sunt, qui stipem per vicos, & templa es-
mēdicāt, inter quos nō rari inueniunt
errones, & sycophantæ, & fugitiui, mi-
nistricq; multorum facinorū, quæ clam
cōmittunt: sed sunt etiā pauperes in
omni gradu & ordine, quibus piū est
opitulari: nō eos dico, qui bona sua vel
abliguriunt, vel dissipant quomodo-
cunq; plusq; de mutuando, quā de sol-
uendo cogitant: sed eos quorū virtutis
bus vel res angusta domi, vel fatum ali-
quod aduersum obstat, quo minus ad
vsum aliquem ecclesiæ, vel reipublicæ
emergāt: vel qui liberos suos recte edu-
care, aut locare præ egestate nequeūt:
qualis fuit ille, cui diuus Nicolaus op-
pētulit: vel qui morbo oppressi, victū

DE SACRIFICIO

sibi parare non possunt. Sed neque ij excipiendi sunt, qui se causa regni cœlestis castrâtes, omniaque deserentes, Christum sunt sequuti, quales sunt monachi & fratres mēdicantes, quantumlibet hoc genus vitæ detestentur noui, si deo placet. Euangelistæ: quasi rectius sequantur Christum, qui voto violato, rebusque ecclesiæ cōuasatis, cum scorto, vel spōsa dei, aut vxore alterius profugiunt, quales sunt apostatæ tot ordinū, quorum libidine & insolētia ignis iste potissimum exarsit: Non laudo monachos discursantes cum pixide per popinas & ganeas potandi & pgræcandi causa: sed honeste mēdicantes nō improbo. Recte quidem manducant, qui labores manū suarū manducant, sed non minus recte aliorum laboribus vescunt, qui spiritualibus alimentis alios reficiunt. Nam hic quicquid dicitur in monachos, dici in Christum & apostolos eadem ratione potest a maledicis. Sed de his hæcenus.

Cæterum petitio hæc: Adueniat regnum tuum, ad hoc etiam pertinet, ut optemus,

MISSAE.

25

optemus, quo deus regnet in nobis, & desinat esse in nobis regnum diaboli. Quamdiu enim vitijs & cupiditatibus malis immerfi sumus, tam diu regnat in nobis princeps huius mundi, & potestates tenebrarum, quæ nisi eijciantur regnare in nobis nõ potest deus: non enim bene conueniunt, nec in vna sede morantur, princeps tenebrarum, & princeps lucis. Sed cum vnum istorum adest, alterum mox ut desinat necesse est. Petimus igitur venire in nos regnum dei, quæ soli sufficientes non sumus regnum diaboli excutere, ostendentes nihilominus desiderium & voluntatem nostram illud excutiendi adiuuante dei gratia. Nam qui firmam voluntatem, vel saltem desiderium non habet, resipiscendi, & vitia sua vitandi, neque in hoc operam suam quam potest adhibet, ille frustra deum inuocat, frustra confitetur & sacrificat, immo iudicium sibi manducat & bibit, non dijudicans corpus domini, quod in demonis corpus demittit.

Sequitur, Fiat voluntas tua, quo nõ solum petimus, vt faciamus voluntatem

D

DE SACRIFICIO

dei, nempe opera bona, nam sine illo nihil possumus facere, sed etiam petimus ne voluntas nostra obsistat diuinæ uoluntati, quod aduersus inuidiam potissimum est remedium. Nam cum inuidia in hoc consistat, quod dolemus de prosperis, vel dotibus proximi nostri, quibus nos antecellit, ne incidamus in rancorem aduersus deum, vel aduersus potestates, dei vice fungentes, petimus ut fiat voluntas eius: non quod illa fieri non possit absque petitione nostra, sed quod uoluntas nostra ab illa non diffideat, neque illi repugnet: ut si quum videamus, alium quem præstare nobis aliquo, & inde arrodatur dolor animi nostrum, dicamus: Tu es domine qui humilias, & qui exaltas, fiat uoluntas tua, fiat quod bonum uidetur oculis tuis: & sic non impingemus in hunc scopulum. Alioqui, si quid non opere solum, sed etiam ore uel animo obsistimus diuinæ uoluntati, neque uoluntati ipsius cedit uoluntas nostra, indignè nos accedere certi sumus.

Sequitur, Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Hic duplicem panem

hem nobis dari petimus, in subsidium, aduersus duplicem corporis & animi infirmitatem, nempe luxuriam, & gulsam. Alterum de quo ipse dixit: Panis quem dabo caro mea est. Et propheta: Panem cœli dedit eis, panem angelorū manducauit homo: qui p̄pterea dicit panis noster, quia est ut canit ecclesia, nobis natus, nobis datus: & quotidianus, quia quotidie offertur & editur in ecclesia per ministros, in vsum & vtilitatem communem, ut supra dictum est. Cum igitur ut dominus per Malachiā prædixit, in omni loco sacrificat̄ & offertur nomini eius hæc oblatio munda corporis eius, cuius esus est in hoc, ut maneamus in eo, & mutemur in ipsum, proculdubio cum hunc cibum nobis dari petimus, mūdi esse, sicut est ipse cibus, optamus: quod peculiarit̄ est aduersus libidinem seu luxuriam. Cui malo omne genus hominū quanto magis obnoxiiū est, vt et sanctissimū Dauidem, & sapientissimum Salomonem, & fortissimum Samsonem superauerit, egeritq; in præceps, vt longe sit facilius illo

D ij.

DE SACRIFICIO

Iud reprehendere quā vitare, tanto accuratius custodire se ab illo debet, cum vnusquisque qui pane hoc refici postulat, tum maxime sacerdos, qui illum conficit & tractat: quo pacto enim conuenit oblationē mundam, immundo ministro tractare, aut mundum cum immundo miscere, vnusquisque secum expendat: Et propterea ecclesia statuit, sacerdotes esse cœlibes, vt ita quasi cœlestem vitam ducentes, quę cœlestia sunt liberius & dignius exequi possint. In cœlo enim non nubunt, neque nubunt. Hunc igitur cibum, si pro alimento animæ, & purificatione ac custodia corporis nostri, cum fide & veritate poscimus, liberari nos illius virtute a præssura huius flammæ firmissime speremus. Verum non coronabitur nisi qui legitime certauerit.

Alterum panem, nempe cibum & vestitū corporalem, ideo petimus hic nobis dari panis solius nomine, vt in nobis omnem luxum & gulam amputemus. Non enim petimus nobis dari cœnas dubias, mensas Lucullianas, victū

ac vestitū splendidum, sed panem tantū
quotidianū: quia alij cibi mutant, panis
vero quotidianus est homini cibus, &
tam diuiti quā pauperi cōmunis. Neq̄
petimus in multos dies, sed tantū ho-
die, iuxta illud euangelicū: Nolite solli-
citi esse de crastino, ne videlicet nimia
cura & sollicitudine corporis nostri ita
distineremur, vt animæ necessarijs &
cœlestiū rerum contemplationi, libere
vacare non possemus. Alioquin hic
sollicitudinem prohibet Christus, non
operam: nam & apostolus pro semente
spirituali, temporalem messem exige-
bat. Quo pacto autē recte petit is panē
sibi tantum dari, cuius studium est vnū
cum, ventrem innumeris cibis & potu-
bus distendere: qui totus nihil est nisi
venter, totusq; eius nō nisi in scyphis &
patinis est animus, qui orans vel sacri-
ficans crapulam hesternā ructat, nimis
rum deo prorsus illudere videtur. At
quantū sit vitiū humani generis luxus
& gula, audiat qui non credit Ezechie-
lem dicentem, capite 16. Ecce inquit
hæc fuit iniquitas Sodomæ. Superbia,

D iij.

DE SACRIFICIO

saturitas panis, ocium, manū pauperi
nō porrigebant, & fecerunt abomina-
tiones: Quo loco Hieronymus, supbia
inquit, saturitas panis, rerum omnium
abundantia, ocium, & delicia peccatū
Sodomiticū est. Atq; hic nomine panis
omne cibi genus, & saturitas eius, gula
intelligitur. Audiat item Augustinum
super Genesim de incestu Loth cum fi-
liabus suis cōmisso, ebrietas, inquit, des-
cepit, quem Sodoma nō decepit, vritur
ille flammis mulierū, quem sulphurea
flamma non vrebat. Audiat postremo
Hieronymum de Noe ebrietate: Noe
inquit ad vnus horæ ebrietatē pudens
da sua nudauit, quæ per sexcentos ans
nos contexerat. Ne plura recenseam,
ideo præceperat dominus summo sacer-
doti Aaron, ne vinū, & id quicquid in-
ebriaret, biberet, & filij eius sacerdotio
fungentes. Ideo Apostolus vetuit in-
briari vino in quo est luxuria. Ideo sa-
pientissimus Salomon tantū victui ne-
cessaria dari sibi petebat. Ideo deniq;
panem tantū a se peti dominus nos do-
cuit, quod ingluies cibi & potus sit

omnis libidinis, & omniū malorū causa potissima: alioqui sine Cerere & Bacco friget Venus. Quę ideo hic dixisse volui, quod vitium hoc gulę & ebrietatis, adeo vulgo receptū est apud plebs, vt iam non pro vitio, sed pro virtute reputetur, quęadmodū apud cerdones & pellifices, foetor ipsorū vsu illis fit pro odore. Idę videre licet nō inter eos solū, quos sæculares vocamus, sed etiam, quod indignum dictū est, inter sacerdotes, inter religiosos, atę adeo inter nos, qui in specula constituti sumus. At quis speculator bonus nisi sobrius: nam ebrius vt dormiat, & stertat necesse est, venitę inimicus homo, & supseminat zizania tritico, venit aper, & depascitur vineam, venit fur, & perfodit domū, venit lupus & rapit ac dispergit oues, & quid non? Apostolus vero pulsans ait, Attēdite vobis & cuncto gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos, vt regeretis ecclesiā domini, quam acquisiuit sanguine suo. Et proinde recte Origenes ait, vt sobrietas omnium virtutum mater est, ita vis

DE SACRIFICIO

cissim ebrietas omnium vitiorum est origo. Non arbitretur ergo quisquam id leue esse vitium, in sacerdote praesertim, quod fortes frangit, ingeniosos hebetat, sapientes dementat, castos effoeminat, sanctos corrumpit, timeatque unusquisque heluo illud Esaiæ: Ve qui consurgitis mane ad ebrietatem sectandam, & potandum usque ad vesperam. Nos vero ministri dei, iuxta Apostolum, sobrie, iuste, & pie viuamus in hoc saeculo, ut digni inueniamur ea sorte, in quam vocati sumus. Neque tamen ita restringenda est nobis esca & potus, ut non quandoque, & nobis ipsis, & proximis nostris citra crimen morem geramus. Nam & Apostolus iubet gaudere cum gaudentibus, & flere cum flentibus. Exigit enim interdum ius hospitalitatis & dilectionis, ut non omnino abstemij & Pithagorei simus, ut edere & bibere, quae apponunt non recusemus. Verum ad humanitatem, non ad superfluitatem, ad solatium, non ad vituperium, ad laetitiam, non ad insaniam, omniaque cum gratiarum actione sumentes: neque, ut docet Augustinus, cogantur

MISSAE.

29

diuites pauperū cibis vesci, vtantē super
fluis, dent necessaria inopibus, vtantur
preciosis, dent vilia pauperibus. Non
enim propter aprum, sed propter poz-
mum mortem primus homo inuenit,
& Esau primatum suum non propter
gallinam, sed propter lenticulam per-
didit, vt non cibus vel potus sumptus,
sed animus sumentis, non res, sed mo-
dus expen di debeat.

Sequitur, dimitte nobis debita nos-
tra. Hæc petitio duobus vitijs oppo-
nitur, videlicet acedia, quando debita
nostra petimus nobis dimitti, & iræ,
quando iuxta præceptum domini, di-
mittere nos debitoribus nostris profi-
temur. Vitium acedia multifariã com-
mittimus, dum ea quæ tenemur, & que
deo promittimus, per ocium & torpo-
rem nō exequimur. In baptismo pro-
fessus est vnusquisq; nostrum fidem
Christi, vera autē fides est, quæ per cha-
ritatem operatur. Alioquin fides sine
opere, est id quod arbor sine fructu. Re-
nuntiauit vnusquisq; Satanae, & eius
operibus, & hæc est generalis christi

DE SACRIFICIO

anorum professio, generalis omnium obligatio, qua nos ab initio obstrinximus. Debemus igitur omnes ex æquo, & facere id quod promisimus, & non facere quibus renunctiauimus in baptismo. Porro præter hoc generale debitum cuiuslibet christiani, sunt & alia specialia debita vniuscuiusq; ordinis hominum. Habet enim suum debitum, seu officium Rex, habet suum Episcopus, habet sacerdos & monachus, habet deniq; miles, ad quod vnusquisq; in sua vocatione se obstrinxit: qd' quia notius est, quã declaratione indigeat, quid quisq; ex officio, seu professione sua præstare teneatur, quid Rex in coronatione, quid Episcopus vel sacerdos in cõsecratione, aut monachus in voto ædito promiserit, quid miles vel pro stipendio, seu bonis acceptis, vel pro militari sacramento & dignitate quæsita teneatur: quid deniq; & alij omnium ordinum homines, vsq; ad opifices & colonos debeant, in eo ad quod per dedicationem est quisq; ipsorum designatus, nolo hic esse diffusior: quomodo non

MISSAE.

30.

solum peccamus, dum mala committimus, aut dum mandata transgredimur, sed etiã dum bona opera, & officia nostra debita exequi negligimus. Nam vnusquisq; debitum & officium suum sciens rectius hæc secũ expendere poterit. Neq; hic proprie illud, quod debemus, sed peccatũ in debito non reddendo commissum, & pœnam pro illo debitã nobis remitti petimus. Et proinde accessurus ad mensam domini, cum omnis christianus, tum potissimũ sacerdos, exploret seipsum, quo pacto tam in cõmittendo, quã etiam in negligendo, seu obmittẽdo deũ vel proximũ offenderit, idq; magis in animi, q̃ in corporis vitijs, quæ sola vulgo cõsiderant, est indagandũ. Nam vt inq̃t Gregorius: Peccata corporis sunt maioris infamię, & minoris culpæ, peccata vero animi sunt minoris infamię, et maioris culpę. Sunt quidẽ hæc sacerdotis & episcopi debita nõ vulgaria, nempe, cõtinentia, temperantia, & preces, quas vocamus horas canonicas. Sed sunt & alia debita longe maiora, quæ cum apud aposto

DE SACRIFICIO

lum, tum in libris canonicis abūde sunt
descripta, quæ pro nihilo ducuntur a
multis. Vnde non solum dolendum &
cōfitendum est de transgresso ieiunio,
aut ebrietate cōmissa, de attrectata mu-
liercula, vel de prætermiſſis aliquibus
preculis, sed etiam de omiſſis chari-
tatis operibus, de omiſſa cura gregis
crediti, de impietate, de ſocordia in hæ-
reſibus & blaſphemijs, quæ in deum
cōmittunt, de negligentia in vitijs cor-
rigendis, in docēdo verbo & exemplo,
de latente ambitione, de fraude & cus-
piditate, de auaritia, de vſura, aut ſimo-
nia commiſſa, de odio, & maledicentia,
& alijs id genus grauiſſimis vitijs, de
qbus pauci ſunt, qui ſeipſos examinēt,
& pœnitere, ac ſatiſſacere de illis cu-
rent: ſuntq; qui magis timeant accessu
altaris non dicto, quam fratre non reſ-
conciliato accedere.

Porro petentes dimitti nobis debita
noſtra, ſubiungimus, ſicut & nos di-
mittimus debitoribus noſtris, qd' mere
eſt aduerſus iram. Dominus enim reſ-
demptor noſter legem charitatis inter

imitti
nobis
debita nra

nos stabiliens, hoc potissimū præcepit,
vt dimitteremus alijs commissa ipsorū,
si & nostra nobis dimitti volumus. Et
proinde vt facilius a deo impetrare ve-
niam possimus delictorum nostrorū,
testamur iuxta illius præceptum, nos
quoq; debitoribus nostris dimittere.
Et quia multi in hoc præcepto hallu-
cinari, & sese excruciare solent, quicq;
hunc locū exponunt nimis difficulter,
& perplexe rem tractant, quid, cui, aut
quo modo sit remittendum, distinguen-
tes statum perfectum & imperfectum:
nos omissis his tricis & labyrinthis,
qualis remissio fieri debeat, ex doctri-
na ipsius redēptoris nostri breuiter dis-
scamus. Omnis enim homo, ut inquit
Augustinus, debitor est dei, & debito-
rem habet hominem, Et proinde sicut
ille nobis debitoribus dimittit, ita &
nos debitoribus nostris dimittere tene-
mur. Ille enim quamuis nos omnes ita
ex æquo diligat, vt etiā pro crucifigen-
tibus se deprecatus sit, tamen in para-
bola illa de seruo, qui decem millia ta-
lentarū debebat, cum remissionē per-

DE SACRIFICIO

suadet, addit remissionis causam, quod
nō habebat ille vnde solueret, & patien-
tiam de se haberi rogabat. Cum Mariæ
peccatrici pedes suos lachrymis rigātī
peccata multa dimisit, addidit etiam
causam, quia dilexit multum: cum ro-
gabat in cruce pro crucifigentibus se,
addidit & illic causam, quia nescirent quid
facerent. Non saluauit latronem a dex-
tris pendentem, nisi confitentem, & se
factis suis digna pati, & illum deū esse,
precantemque vt eius in suo regno me-
mor esset, & reliquis in hunc modum.
Sic & nos vt diligere omnes inimicos
tenemur, ita tenemur omnibus etiā ini-
micis remittere, animo quidem simpli-
citer, opere nō p̄inde, nisi vel adsit causa
vel charitas exigat. Nam & parabolam
supradictam de seruo debitore, domi-
nus concludens ait: Sic vobis faciet pa-
ter, nisi remiseritis suo quisque fratri de
cordibus vestris, rancorem tantum de-
signans. Fit enim plerumque, vt in remit-
tenda culpa, magna culpa cōmittatur.
Alioqui non recte hortaret apostolus,
in promptu habendum, vlcisci omnem

inobediētiā, si passim quomodolibet
esset remittendum, præsertim per ma-
gistratus omnis ordinis, quibus scriptū
est: Sanguinem nocentis de manu tua
requirā. Nam vt inquit Ambrosius, Si
ira nō fuerit, nec doctrina proficit, nec
iudicia stant, nec crimina compescunt.
Itaq; qui cum causa non irascit, peccat,
patientia irrationabilis vitia seminat, ne-
gligentiam nutrit, & non solum malos,
sed etiā bonos ad malum inuitat. Nam
quando sic proximos, sicut nos ipsos
diligere tenemur, restat vt & vitijs ipso-
rum sicut & nostris irascamur. Atq;
hæc in causis publicis. In priuatis vero
nostris, docet etiam abunde ipse domi-
nus, quo pacto nos gerere debeamus.
Si inquit peccauerit in te frater tuus,
corripe eum inter te & ipsum, subdēs
causam, quod si audierit, lucrifactorus
esset fratrem: si non audierit, iubet adhi-
bere testes, si neq; tum audierit, iubet di-
cere ecclesiæ, quam si non audierit, tan-
dem iubet habendum pro ethnico &
infideli. Et hoc est illud quod scriptum
est, mihī vindictam, & ego retribuam.

DE SACRIFICIO

Ad deum enim iniuriã suam refert ille, qui ad ecclesiam, cuius ipse caput est, & ad præsidēs tam ecclesiasticos, quam seculares, qui ministri sunt eius, causam & iniuriam suam defert, & nõ ipse per se ultionem quærit. Et proinde omnia hæc diligenter consideranda sunt, vt neq; grauiorem in nos iram dei pro uocemus, cum orantes dimitti nobis debita nostra, non dimittamus proximis nostris, neq; in dimittendo culpam erroris vel negligẽtiæ incidamus, dum per incuriam, aut nimiam indulgentiã, vel publicam, diuinam & humanam, vel priuatam nostram causam ledemus. Nam utiq; & nosipfos, si alios vt nosipfos, diligere debemus. Sed vt quęcunq; a nobis fierent, siue in hanc, siue in illam partem, omnia cum dilectione & charitate fierent, omniaq; tenderent in bonum, cõmune præsertim, qui vnus esse debet omnis vitæ & actionum nostrarum scopus. Nam & non nostro tantum, sed totius ecclesiæ nomine oramus, non priuati solum, sed etiã cõmunis boni causa, adeo vt si quis orando dicet:

dicat: Sicut & nos dimittimūs debitoribus nostris, si nō dimittit, per hoc tamen nō mentiat, neq; peccet, etiā si ipsi nihil profit oratio. Fieri enim potest, vt alij qui in ecclesia sunt, cuius nomine orat, dimittant. Et vt breuibus concludam: Sicut deus diligit nos generaliter omnes, ut creaturam suam (nam illud, sic deus dilexit mundum, de omnibus dictum est hominibus) habet tamē particulariter quos odit propter vitia: ut apostolus detractores, & alios, quos enumerat, vocat deo odibiles. Sic & nos diligere omnes proximos nostros tenemur generaliter, vt homines nobis æquales: particulariter vero sunt quos odio habere debemus, si vel vitiosi sint, vel ad bonum impedimento: sic enim Christus etiam patrem & matrem odiosos præcepit. Ad eundē modum, sicut Christus dimittit per misericordiā generaliter omnibus hominibus peccata, sicut & generalit̄ pro omnibus satisfecit: sunt tamen & plures particulariter, qbus non dimittit, quos partim damnat, partim vel hic, vel in futuro.

E

DE SACRIFICIO

castigat, alios ex dilectione, alios ex ira: p̄ indeq; orat Psalter, nō vt nō arguat, sed ne in furore arguat. Sic & nos remittere quidē tenemur generalit̄ omnibus vt p̄ximis, irasci tamē particularit̄, & non dimittere debemus delinquētibus, tam in nos, q̄ in alios, cum res postulat. Nam nō minor est virtus iustitia q̄ misericordia, quæ ambæ condire debent rationes omnes vitæ & actionū nostrarum. Tametsi vbi ambæ ad stateram ponant̄, semper misericordia præponderare debet, tenemurq; zelo misericordie, & dilectionis, semper & omnia dimittere, zelo iusticiæ nō semper, neq; omnia. Saluberrimum est tamen ad veniam consequendam, semper & omnia in nos commissa dimittere, quod ut perfectissimū est, ita sine singulari dei gratia præstari non potest.

Sequitur vltima petitio, Et ne nos inducas in tentationem, sed libera nos a malo, amen: omnem seriem orationis, quasi epilogo quodā concludens, nempe, ne mala prædicta tam corde, quam etiam opere committamus. Non putes

mus autē, quando cum propheta oramus: Proba me domine, & tenta me, vre renes meos, & cor meū, huic nos ad uersari quod hic precamur, & ne nos inducas in tentationē: aliud est enim duci ad tentationē, aliud induci: ducimur ad certandum, inducimur vero ad succumbendum. Petimus igitur a deo, nō vt nos non ducat in tentationem (nam beatus vir qui suffert tentationē) sed ne inducat in potestātē tentationis, vt videlicet illi non succumbamus. Dicitur autem nos inducere, quando permittit succumbere, estq; hic modus loquēdi non infrequens in scripturis, quemadmodum in Amos dicitur: Non est malum in ciuitate quod deus nō facit, hoc est, fieri non permittit. Ideo vero petimus a deo, ne inducamur in tentationē, quia ille sperantes in se, & auxiliū suū implorātes non sinit tentari supra quā ferre possint. Addimusq; sed libera nos a malo, a dæmone scilicet, qui non tentat, vt probet, sicut deus, sed tentat vt fallat: in eius tentationē non induci solum, sed etiam duci periculosum est. In

DE SACRIFICIO

summa, cum a malo liberari petimus, auxilium dei aduersus mala omnia tam corporis quā animę imploramus. Concludimus autē per particulam, amen: quæ vere vel certe significat, vt ostendamus nos certos esse, nihilque in fide hæsitare, quod ea impetraturi simus, quæ ex animo & vere petimus: non quidē meritis nostris, sed eius benignitate, qui ea nos a se petere voluit, et præstare potens est

Hactenus orationē dominicam oculis mentis nostræ, pro speculo exhibuimus, quæ vna ad contemplandum, & probandum nos ipsos de merito sufficere nobis videbatur: perstrinximusque summam duntaxat eorū, quæ huc attinere videbantur: reliqua vniuscuiusque vel coniecturæ, quæ facilis est ex prædictis, vel lectioni, ad quā varij libri suppetunt, relinquentes. Superest, vt cum nos de fide, meritisque, & commissis nostris diligēter explorauerimus, si quid in nobis boni nostri inuenerimus, oremus, vt nos dominus cōseruet: quem admodum orauit Psalter: Conserua me domine, quoniam speraui in te: ne ab

hoc, si quid a nobis rectum fit, deflectamus. Si vero aliquod vitium vel peccatum nostrum depræhenderit, oramus cum eodem Psalte: Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum, dele iniquitatem meam. Et cum triplici modo peccare solemus, videlicet corde, ore, & opere, triplici quoque modo expiare, & purgare nos curemus: nempe, dolore, confessione, & operibus bonis: quemadmodum hortatur nos dominus per prophetam: Convertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra: oraturique, vel rem diuinam facturi, abstergamus prius maculas nostras, iuxta Chrysostomum sic nos monentem: Largas effunde lachrymas, ingemisce, misericordiam pauperibus de tuis offeras, si iniuriatus cuiquam es, satisfacias abunde, reconcilia te illi. Et ne magis oratione tua deus irretetur, deterge linguam oraturus. Vita enim & mors est in manu linguæ, & lectus diaboli omne con-

DE SACRIFICIO

uitium, & ira: nō vt noui euangelistę se comparant, nihil nō agētes cōtemptu & cōuicijs, deę euangelio loquuti ne umbrā quidē euangelicā, nedum rem ullam pręstātes, & breuiter omnes normas, totamę christiani hominis vitam, in normas & vitā Cynicā, Cyclopicāę vertentes, diuinis & humanis legibus dormientibus. O mores, o tempora.

DE SCIENTIA.

DE scientia qua seipsum sacerdos explorare debeat, ea duntaxat tractaturi sumus, quę nobis illa, quę ad sacrificium hoc attinent, & quid significant, declarat: non quidem rhetoricā, aut poeticen, sed neę sophisticā, aut Philosophiam sæcularem, cum Philosophia Christi ex diametro pugnantē: sapientia enim huius mūdi, stultitia est apud deum, teste apostolo. Tametsi diuinus omnis cultus ex psalmis potissimum, & hymnis: hoc est, carminibus cōstet: immo tota scriptura sacra vbicę tropis, allegorijs, & alijs poeticis figuris scateat: tantum abest, vt merito vis

tuperari possit, si quis ad intellectū, & condimentum sacrarum literarū hæc studia degustet, & accōmodet: vt fecerunt prisci illi sanctissimi doctores: nō vt nūc aduersum illa vociferantur quidam, qui nihil aliud student toto tempore, nisi vt inepte loquantur, & inepte scribāt: vnde iam passim & hæreticis ludibrio sunt, & catholicis fastidio. Ad scientiam igitur sacerdoti necessariam, hæc si qd Augustino credimus, regunt: sacramētorū liber, lectionarius, antiphonarius, baptisteriū, computus, canones pœnitētiales, psalteriū, homilia per anni circulum aptæ, & hoc genus alia: quæ omnia in præsens missa facimus, tantum ea, quæ ad sacrificiū nostrum pertinent decerpemus.

Verum hic rursus dimicandū erit nobis cum æmulis nostris, ritus, & cærimonias ecclesiasticas impugnātibus, quorum hæc notissima sunt paradoxa: figuras omnes rebus manifestatis abrogatas: deū in spiritu & veritate colidere, non in cultu, aut signis exterioribus, cærimonias legis antiquatas,

DE SACRIFICIO

Christum & apostolos nihil eorū egisse, & cætera huius farinae: quibus tametsi iam satis superque responsum sit, a viris doctissimis, sintque eiusmodi ipsorum nenie egregie confutate: tamen & nos quasi post terga metentium spicas colligentes, breuibus hic pro instructione simplicium illis ante omnia respondendum duximus.

Quod igitur ad figuras attinet, producimur primum in aciem diuini Ambrosii, tria tempora distinguentem: vnum in umbris, seu figuris tantum; alterum in rebus sub figuris; tertium in rebus reuelatis. Prima fuit veteris legis ætas: secunda est nouæ: tertia erit in cælo. Cessarunt igitur figuræ veteris legis, quæ tantum figuræ fuerunt: sed rebus figuratis superuenientibus, nihilominus superinductæ sunt aliæ figuræ, & signa, sub quibus res ipsæ sunt nobis a Christo, & Apostolis traditæ: quod facile est ex omnibus sacramentis, & institutionibus noui testamenti, comprobare: nam & sacramenta ab eo dicuntur, quod sint inuisibilis gra

riæ visibilia signa: quemadmodum baptis-
mus constat ex re, & signo exteriori,
nempe ex spiritu & aqua: quemadmodum
constat & eucharistia, ex substantia
inuisibili corporis & sanguinis
Christi, & signo seu figura visibili panis
& vini: quemadmodum item gratia
præbyterij, teste apostolo, datur per
impositionem manuum signo exteriori:
& ad eundem modum in alijs sacramen-
tis salus & gratia latenter sub signis ex-
hibentur: sed & humilitas Apostolis
in vltima cœna commendata est, cum
signo exteriori, nempe cum ablutione
pedum, nõ datus illis spiritus sanctus,
nisi sub signo linguarum, non illumina-
tus cæcus nisi luto & sputo facto.
Denique ne multa cõmemorẽ, & sermo-
nes, & præcepta illa Christi, potissimum
in similitudinibus & parabolis, quasi in
figuris quibusdam sunt nobis tradita.
Cesserunt igitur figure Mosaicæ, non
solum rebus, sed etiam nouis figuris,
res figuratas continentibus: cesserunt
sacramenta veteris legis, sacramentis
nouæ legis, quod hæc gratiam, quam

DE SACRIFICIO

velatam habent, præstare possunt, illa non poterant: & quamuis haberi potest ipsa gratia per solam fidem absque signis externis: quemadmodum ait Augustinus de eucharistia: Crede & manducaſti: quemadmodum item gratiam baptisimi laico ille dexter obtinere potuit absque ablutione externa: tamen si & manducatio, & ablutio corporalis omitterentur, non ex defectu vel necessitate, sed ex negligentia, vel contemptu institutionum Christi & ecclesie, nihil proficeret fides, etiam si montes transferret.

Quantum spectat ad cultum & signa externa, fatemur Christum prædixisse, de adoratione patris sui, in spiritu & veritate, eamque adorationem in omni loco futuram, sed ideo ita prædixisse, quod per spiritum sanctum peruenit ad noticiam veritatis, hoc est filij: per veritatem vero ad cognitionem patris: & ideo prius dixisse in spiritu, postea in veritate deum esse colendum: addidisse vero in omni loco, quod in omnem terram exiuit sonus Apostolorum: alioqui si externo

cultu, seu signis adorari non deberet deus, cur Christus ipse in cœna gratias egit? cur benedixit? cur hymnũ dixit? cur in horto orans p̄cidebat? si id fieri spiritu sufficebat? & si nullus sit specialis adorandi locus, cur illam domum suam, domum orationis dixit, ex qua euentes & vendentes eiecit? cur Apostoli ascendebant in templum ad orandum? & cum ille non solum spiritualiter, sed etiam corporaliter nobiscum esse voluerit, cur & nos illi nō spiritualiter solum, sed etiam corporaliter cultũ non exhibeamus?

Porro quod ad cæremonias pertinet: quid non cum illis fecit Christus, & Apostoli? natus est angelis canentibus, pastoribus adorantibus, regibus illum cum auro, mirrha, & thure salutãtibus: seruauit omnes ritus & cæremonias veteris legis, quam per nouam adimpleturus venerat: baptisatus est apparẽte spiritu sancto, voce patris audita, Ioanne illum lauante, dedit apostolis potestãtẽ remittendi peccata, dicens illos seorsum, & insufflans in eos,

DE SACRIFICIO

Confecit eucharistiam & sacrificium illud suum secundum ordinem Melchisedech, accepto pane, eleuatis oculis, gratijs actis, cum benedictione. Postremo quando iam realiter sese oblaturus esset in cruce, & sacrificiū illud visibiliter peracturus, quod nobis sub specie in sui memoriam mystice faciendum reliquit: licet sese voluntarie obtulerat, voluit tamē nihilominus vendi, capi, ligari, duci a pontifice ad pontificem, a præside ad præsidem, veste alba & purpurea indui, coronari, deniq; & adorari, & cetera quę sunt nota: an hæc omnia non fuerunt signa exteriora & cęrimonie? Quod igitur ecclesia catholica per hoc mysticum sacrificiū mortem dñi anuncians: iuxta documentum Apostoli, recolit eius passionem, non tantū spiritu, sed etiam signis exterioribus, cum illa omnia, quę tum agebantur cum illo in ignominiā, verterit in eius laudem & gloriam, carissimi ad instar passionis eius & ornatum instituto, qui non solum memoriam ipsius passionis nobis iugiter reduce

ret, sed etiam ornatum interiorē sacer-
 dotis representaret, vt inferius patebit.
 An quisq; cui vel mica sit rationis, aut
 pietatis, audeat hæc instituta ecclesiæ,
 immo spūs sancti doctoris ipsius, dam-
 nare aut reprehēdere? Si recte philoso-
 phus ille barbam pmittebat, vt illam in-
 tuens nihil puerile ageret, cur nō recte
 sumat sacrificaturus eum ornatū, qui
 & sacrificium redemptoris nostri de-
 notat, & sacerdotem professionis ipsi-
 us, quasi admonet? non facit fateor or-
 natus sacerdotē, aut cuculla monachū,
 sed neq; bulle, aut torques aureus facit
 equitem, quem vocant auratum, aut
 toga senatorem. Tantum valere potest
 oratione anus paupercula, quantum
 sacerdos ornatissimus, & manu tantū
 valere potest in prælio plebeius homo,
 quantum homo patricius, tam penula-
 tus miles, quam purpuratus eques, &
 plerumq; plus. Occinitur, dicite pon-
 tifices in templo quid facit aurum? sed
 eadem ratione recini potest: dicite vos
 proceres, in collo quid facit aurum? &
 tamen quantū res rebus, & homo ho-

DE SACRIFICIO

mini interest, vel his signis, & cultu exteriori denotatur: vt quemadmodum ordines, & ministeria hominū sunt distincta, ita & ornatus, & signa exteriora sint distincta: Alioqui nihil inter res & ordines hominum distaret, omniaq; confunderentur, cum omnes ex æquo simus homines, & bona interna, tam plebeijs, q̄ nobilibus sint cōmunia

Vt igitur breuibus concludā, quēs admodum spiritus est qui viuificat, caro non prodest quicq; si addis spiritū carni, proderit haud dubie caro: alios qui verbum quod spiritus est, non fuisset incarnatū, si nihil prodesset caro: quemadmodū item scientia inflat, charitas ædificat, si addis charitatem scientiæ, non inflabit, & proderit scientia: ita signa & sacramēta non præstant per se quicquā, sed adde visibilibus signis, inuisibilem gratiam, & totum præstābunt, eruntq; signa & sacramenta proficua: ita etiam nō est pietas cultus externus & cærimonix, sed adde pietatē quā cultus & cærimonix illæ designāt, ac excitant, & erit vberior pietas: non

MISSAE.

40

facit sacerdotē vestis, aut cuculla monachum, sed adde mores vestitui congruos, erit sacerdos & monachus dignior: non facit torques equitem, sed adde virtutem torqui, erit eques speciosior: nam pulchrior apparet qui sua iura tenet. Impetrat anicula tantum, quantum sacerdos ornatissimus, si adsit dei gratia: adde hanc ornato sacerdoti, & impetrabit plusquā vel anicula, vel quisquā alius prophanus, seu laicus, non solū ratione gratiæ, sed etiā ratione officij. Nam & Caiphas, licet gratiā dei non habuerit, quia tamen Pontifex fuit anni illius, non ex seipso, sed ex spiritu sancto protulit unū hominem mori oportere pro populo: non delectatur deus ritibus & operibus cærimonialibus, sed adde pietatis & deuotionis mentē, propter quā instituta sunt, & delectabitur. Non præstat aliqd aurum & gemmæ in ecclesia, neque vnguentum effusum, in caput & pedes Christi quicquid præstabat, & tamē apostolos murmurantes, vt quid perditio hæc, dominus reprehendit: non quod ille sumptu nostro

DE SACRIFICIO

ad cultum suum indigeat, neque enim
spirituali nostro cultu eget: sed quod
hinc ostēditur, & pietas nostra, & dei
in cuius ministeriū hæc adhibent̄ ex-
cellentia: alioqui quare his ornari tem-
pla sua in veteri lege p̄ceperat, nisi ista
illi congruerent. Et si aurea vasa ad sa-
crificia pecudum fieri voluit, quid ni-
velit ad sacrificium corporis & sangui-
nis sui pagendum, preciosissima queque
parari: & proinde cum primū in mun-
dum prodijt, oblatū est illi aurum, thus
& mirra: aurum vt regi, thus vt deo,
& mirra, vt homini mortali. Vnde &
sacerdotes qui figuram eius gerūt, re-
cte vasis preciosis, & odore sacro in-
diuinis vtuntur, hæc eadem designans
tes, quæ trium magorum munera des-
signabant: de quibus omnibus longū
esset differere, & non attinet omnium,
quæ ab ecclesia fiunt, omnibus rationē
reddere: Nam neque omnibus datū est
nosse mysteria regni cœlestis: neque si
nihil tenendū & agendum esset in di-
uinis, nisi quod Christus & apostoli sta-
tuerunt & egerunt, opus fuisset dari
spiritum.

Spiritū sanctum ecclesiæ: nec valet hæc
negatiua, non est in scripturis, ergo nō
fuit vel esse non debet, cum acta omnia
ac traditiones Christi & apostolorum
non cōtineat euangelium, aut scripturæ
apostolicæ, nec mundus libros cas
pere posset, vbi omnia acta Christi cō
scribi deberent, teste euangelista: &
apostolus non omnia per epistolas tra
debat & disponebat: testaturq; Ignas
cius traditiones apostolorum a se cons
criptas esse, quæ nō extāt. Sed & scri
ptum euangelium haberi non debe
ret in ecclesia, quod nō scribi sed præ
dicari sit præceptum a Christo, & les
gem eius non in tabulis, sed in cordis
bus fidelium scribendam dixit Apo
stolus, si nihil haberi & agi deberet, nisi
si quatenus in scriptura noui testamēti
reperiatur. Sed iam tandem institutum
nostrum prosequamur.

Scire oportet sacerdotem, cui mun
us celebrandæ missæ incumbit, quid
missa ipsa sit, & quæ ad illam requirā
tur, quid ea significant, & quomodo
deniq; rite peragantur: si intentio, sine

DE SACRIFICIO

qua omnino non valet hæc actio, debita esse debeat. Missa multifariam definitur & interpretatur a scriptoribus. Alij em̄ ab hebreo deducunt, quod oblationem sonat: alij id esse volunt, quod græcis liturgia, hoc est ministerium. alij a dimittendo populo, peracto sacrificio, alij ab dimissione cathecuminum & excōmunicatorum: simpliciter tamen missa a mittendo dici videtur: quæadmodum collecta a colligendo: iuxta quod rogamus in canone, vt deus iubeat præferri hanc oblationem, per manus sancti angeli sui, in sublime altare suum, vt ita ab eo quod per illum oblatio & preces nostræ mittantur ad deum, missa dicitur: vnde in fine dicitur. Ite missa est: nempe oblatio in coelum transmissa: Et quia redemptor noster cruci affixus, titulo trium linguarum designabatur: ideo etiã missa catholica, quæ sacrificium illud repræsentat, ex tribus linguis constat. Hebraea est, amē, alleluia, osanna & sabaoth. Græca kyrie eleison & hymas: Latina reliqua: viderint igitur hæretici, quã recte missas suas alijs linguis

MISSAE.

42

deblaterant. Tria item sacrificia missa complectitur: primum poenitentiae, de quo Psaltes: Sacrificiū deo spiritus cōtribulatus, quod sacerdos facit per cōfessionē. Alterum est iusticiæ, de quo idem propheta: Sacrificate sacrificium iusticiæ, quod fit per præfationem, dū monemur omnes gratias agere deo. Tercium est eucharistiæ, de quo idem, Et tibi sacrificabo hostiā laudis, quod sacrificiū fit in canone: prima duo quisq; fidelium perficere potest: terciū non nisi sacerdotes iuxta ordinationem dei. Requiritur autē ad missam: alia, sine quibus, vel sine aliquo ipsorum nihil omnino fieri potest: alia sine quibus quidem potest fieri, sed non absq; gratiæ peccato, nisi summa vrgeat necessitas: nonnulla etiam quæ tantū ad honestatem & decorem huius sacrificij pertinent.

Ea sine quibus nihil efficitur, sunt in primis verba consecrationis panis & vini, quorum virtute fit transmutatio, seu transubstantiatio in corpus & sanguinem domini: est deinde minister

DE SACRIFICIO

idoneus, nempe sacerdos legitime cōsecratus, ab alio enim verba prolata nihil omnino efficiūt: ea ratione, quod ita deo placuit, ita ordinauit, hanc tulit legem, vt inquit Bessario: nā vt p̄ verba semel prolata, hoc est corpus meū, data est forma & vis tota transmutādi panis & vini: ita per verba, hoc facite in mei commemorationē: data est virtus & gratia sacerdotij Christi apostolis, et ab illis dehinc alijs, per impositionem manuum operante spiritu sancto. Est item intētio debita sacerdotis, vt vide licet intendat hoc facere, quod faciendum Christus in memoriā sui praecepit, & ecclesia instituit: figuram agens ipsius Christi, & verba illius instrumentaliter pronūcians, q̄bus solis hoc totum mysterium perficitur: nihil enim hic magis a bono, nihil minus a malo praestatur sacerdote, cū hoc sacramentum non in merito consecrātis, sed in verbo fiat creatoris, vt ait Augustinus. Est postremo apta & conueniens materia, nempe panis triticeus, & vinum vitis, Christi instituto, qui seipsum &

designat per granum frumenti, & vitē
veram vocat in euangelio. Si quid ex
prædictis, vel alijs verbis, vel per ali-
um, aut alia intētionē, aut super aliam
materiam actum fuerit, nihil prorsus
efficitur, opera, vt dici solet, luditur.

Ea vero quæ ad esse rei necessaria quæ-
dam nō sunt, sed sine graui piaculo præ-
termitti non possent, aduersus ordina-
tionē ecclesiæ catholicæ, nisi ineuitabi-
lis aliqua cogeret necessitas, sunt hu-
iusmodi: mysterium super altari confis-
cere, sacerdotalibus vestibus indui,
multa ante & post consecrationis ver-
ba, tum a sacerdote, tū a ministris alijs
dici: hæc enim & alia diuini cultus in-
stituta, diuina mysteria cōtinentia, par-
tim ab apostolis ipsis, partim ab ipsorū
successoribus sanctissimis patribus, &
ab vniuersali ecclesia catholica tradita,
recepta, & obseruata sunt: quam qui
non audiunt, habendi sunt pro ethnici-
s, & infidelibus iubēte domino. Nō
audiunt autem potissimū hæretici, qui
instituta illius contemnūt, & illa nomi-
ne humanarum traditionū damnant, &

DE SACRIFICIO

reñciūt: suasq; interim traditiones, suā
ipforū authoritate vulgo infano pros
pināt, nihilominus & ipsi homines, nes
quid addā aliud: & ideo habendi sunt
pro ethnicis & infidelibus.

Reliqua quæ ad sacrificium missæ
pertinent: tametsi neq; de necessitate
sunt, neq; expresse de pcepto, ad opus
hoc tamen cum decore peragendum
plurimū conducunt: qualia sunt, vt sa
cerdos vultum, comam, vestitū, & ges
tus habeat cōpositos, modeste ince
dat, oculos per homines nō dispergat:
cum vestimenta sacerdotalia sumit, vt
recte aptet, & decenter succingat: quæ
lecturus, acturusue sit ad aram diligen
ter ante preuideat, signet, & disponat,
& rursus nō componat, neq; colligat,
nisi post missam: non dicat nisi quæ in
libro missali continent. Sunt enim ple
riq; qui missam varijs additamētis fars
ciunt: quæ clare sunt proferenda, clare,
neq; cursim, neq; tarde proferat: me
morias speciales potius ante missam, q̄
intra canonē faciat, ne & astantibus sit
fastidio, & ne intra actionem obrepat.

aliquid, quod mentem illius distrahat: hostiam & calicem paulo supra caput post consecrationē leuet: ante vero & deinde post, nunquā ultra caput proferrat: & similiter in extendēdis & complicandis manibus id obseruet. Cum dextra format cruces, sinistram in altari ponat: & cum illud osculatur amebabus se fulciat, vt genu non dorsum incuruet: denique cum se conuertit ad populum, cum manus vel extendit, vel iungit, cum flexiones vel corporis, vel pedum facit, agat omnia moderate, reuerenter, & expedite, cum decore debito: non eorsum quidem, vt hominibus placeat, sed vt illos tanto attentiores, propensiores quā ad suū reddat ministerium: multum enim valet actoris & vox, & gestus, & ornatus compositus, ad excitandos affectus: vel ad minuendos incompositus: facileque, vel ex his leuibus signis, sacerdotis animus, & mores, si vel profugi sunt, vel moderati deprehendunt: & proinde summe cauēdū est, vt nec per nimiam negligentiam socordes, aut ventosi iudicemur.

DE SACRIFICIO

nec per nimiam diligentiam, & operosum
ornatum, mulieres imitari videamur,
quæ dum comantur, dum ornantur, an-
nus est. Sed ut hæc omnis actio & in-
tentio nostra ad ædificationem proximo-
rum, & laudem dei tenderet. Unde opa-
tarum plurimum, & succinctas & vniformes
esse nostras ceremonias, & eas quæ
dem veteres & consuetas, maxime pō-
tificales. Habent enim vetera etiam in-
epta peculiarem quandam veneratio-
nem: & nouitas plerumque offendere so-
let, etiam si quid cum ratione fiat, tam
in verbis, quam etiam in actibus solito
plus operosis, quæ prophanis & igno-
rantibus magis ad fastum, quam ad dei
cultum fieri videntur. Romana eccle-
sia ut caput est, & princeps ecclesiarum
omnium, ita illam suas peculiare, & ma-
gis exactas habere decet ceremonias,
quæ nec ubique, nec in omnibus cum alijs
congruunt: & hi qui rationes illarum
conscripterunt, adeo non improbant di-
uersas aliarum ecclesiarum consuetu-
dines, ut etiam, citent, exponant, & cō-
mendent pleraque: neque ea quæ usu res

cepta sūt, mutari possunt, absq; magno
sacularium offendiculo: & proinde in
explicanda hic missa nostra, morē no-
strum veterē potissimū sequemur, om-
niaq; sūmatim perstringemus quę nos-
bis huc magis pertinere videbuntur:
Nam qui singulorum singula mysteria
cognoscere voluerit, expositores diui-
norum officiorū, qui varij sunt, & vbi-
q; suppetunt, euoluat.

Cum igitur sacerdos hoc ministeri-
um facturus, animū & corpus, vt su-
pra dictū est disposuerit, & quę agen-
da sunt pręuiderit, ac pręparauerit, p̄-
missis horis canonicis, alijsq; pro tem-
pore & deuotione sua psalmis & ora-
tionibus conuenientibus, ad lauandas
manus, quę ablutionem internam, &
ad induendas sacras vestes, quę arma
spiritualia designant, procedit: quibus
ideo per ministros induitur, quod an-
geli nobis in hoc spiritali certamine
aduersus vitia, & hostem nostrū anti-
quum suffragantur: & quia ad prote-
rendos hos aduersarios, potissima est
machina memoria passionis dominicę,

DE SACRIFICIO

ideo hæc indumenta ecclesiastica, hæc spiritualis armatura, primum passionis dominicæ, deinde virtutū signa & mysteria nobis exprimit: idq; ex his primū quæ sacerdotibus alijs cum Episcopis cōmunia sunt, considerabimus.

Linteum, quod amictus vocatur, velamen illud designat, quo redēptor noster velatis oculis delusus fuit, & pugnis contusus: idem fasciam quādam fidei denotat, qua sacerdos sensus, & intellectū suum cooperit, & quasi cōstringit, ne plus sapiat quam oportet: quod ad humilitatē aduersus principē vitiorū superbiam pertinet. Alba quæ dicitur, vestem illam albam significat, qua saluator noster derisus fuit apud Herodem: eadem candorem designat, quo sacerdos præditus esse debet, hoc est, esse sine macula, non solum corporis & animæ, sed etiam famæ, vt censet Apostolus. Cingulus denotat funem, quo dominus ad columnā fuit ligatus & flagellis cæsus, quo admonetur sacerdos, vt præcingat lumbos suos aduersus libidinē. Denotat similiter ma-

manipulus illum funiculum, quo manus redemptoris nostri constrictæ fuerunt, quâdo captus & circumductus erat: idē poenitentiæ perseverantiâ, quâ sacerdos habere debet, cum spe retributionis significat: iuxta quod scriptum est: Qui seminât in lachrimis in exultatiōe metent: euntes ibant & flebant mittētes semina sua: venientes autē venient cum exultatione portâtes manipulos suos: qui in sinistra portatur, ne dextram in actione impediât, & quod sinistra procedit a corde. Stola crucem quâ dominus in humeris portavit designat, ideoq; componitur in modum crucis ante pectus: admonet sacerdotē vt tollat crucē suam, & sequat̃ Christum: vnde posthac veniat in eorū societatem, qui sequuntur agnum amicti stolis albis, iuxta visionem Ioannis. Ea quâ casulâ seu planetâ vocant, significat vestimentū purpureum, quo Christus ad opprobriū indutus erat: significat item eius summitas iugū dei, hoc est legē eius: duæ vero portiones, ante & retro dependentes, dilectionem

DE SACRIFICIO

dei & proximi, in quibus duobus tota lex pendet & prophetæ: admonetur sacerdos, vt hoc iugum portet iugiter, & ad portandum alijs exemplū & ducatum præbeat. Hæc communia sunt sacerdotibus, & Episcopis omnibus ad missam celebrandā indumenta.

Et quia Episcopus sublimiorē locū tenet in ecclesia, & maiores illi parantur insidiæ tanquā pastori, pluribus etiā munimentis indiget, ideoque plura sumit ornamenta: veluti ad prælium carnale, hi qui digniores sunt pluribus armis se muniunt, & nō solum caput, sed etiam pedes armant: ita ad hanc spirituales pugnam, antistes sese a capite ad pedes, armis spiritualibus cooperunt: induit enim sandalia, quæ incarnationem Christi designant, iuxta illud, In Idumeā extendā calciamentū meū, vt in via, & doctrina illius non deficiat, & dici de illo possit, quam speciosi pedes euangelisantium pacem, euangelisantiū bona. Induit tunicellā & Dalmaticam, quæ familiares vestes Christi denotant, quas quidem peculiariter

MISSAE:

47

subdiaconus & diaconus ferre habent
 circa sacrificiū, sed quia omnes ordines
 ministrorū dei cōfert Episcopus, ideo
 etiam omniū ornatum sumit, qui illum
 admoneat, omnibus ministerium ex-
 hibendum, iuxta documentū domini:
 Qui vult esse inter vos maior, fiat sicut
 minor: & qui præcessor est, fiat omniū
 seruus. Imponit deinde pectori crucē
 quam pectorale vocant, in memoriam
 passionis dominicæ, quod apud nos
 etiam nū gestant semper Episcopi salu-
 berrime, vt. vnicum, & præcipuum ad-
 versus visibiles & inuisibiles hostes no-
 stros munimentū, orante ecclesia: Per
 signum crucis de inimicis nostris libe-
 ra nos deus noster: cuius memoriam
 cum semper christiani gestare debeāt
 in pectore, semper etiam eius imaginē,
 quæ memoriam ipsam excitaret ferre
 deberēt: Episcopi præsertim, qui du-
 ces et ante signani sunt populi dei: nūc
 non in pectore solum, sed ne in domi-
 bus quidē, aut vīs ferre possunt chris-
 tiani hoc redēptionis nostræ vexillū:
 & proinde non mirum est, quod nos

DE SACRIFICIO

hostes tam corporis, quā animæ adeo atrociter incurfant. Sumit præterea chirothecas, exēplo Iacob, dum manus patri offerret, quibus manus interdum induit, interdum exuit: quæ opera bona quæ facit, secundum quod expedit, interdum clam, interdum vero palam, fieri ab illo debent, iuxta documentum Christi: alibi, ut nesciret dextra quod faceret sinistra: alibi, ut lux bonorum operum luceret coram hominibus: illud ad vanam gloriam eius tandā, hoc vero ad ædificationē proximorū. Sumit item anulū, quo spūsus ecclesiæ suæ vice Christi designat, ille enim sicut moriturus, vni apostolo matrem suam commendauerat, ita etiam ascensurus in cœlū vni Episcopo sponsam suam vniuersalem ecclesiam commendauit: a qua veluti rami ab arbore, reliquæ ecclesiæ catholice procedentes, singulæ singulis Episcopis ceu sponsis sunt collocatę: vnde quisque quantū ecclesiæ suæ sit deuinctus colere ligere potest. Sumit demum mitram duobus cornibus acuminatā, quę duo

MISSAE.

48

denotant testamēta, vt cornua Moysi figurabāt: admonent Episcopum scientia vtriusq; testamenti præditū esse debere. Duæ vero fimbriæ, quæ ad humeros cū aureis tintinnabulis dependent, monent, vt quæ scit palam doceat, & quæ docet ipse etiam ferat non vt pharisei, qui onera, quæ alijs imponebant, ipsi ne digito quidē mouebant. Sumit postremo pedum seu baculum pastorem, parte vna incuruum, parte alia ferro acutum: illa ad atrahendū doctrina deuos, hac vero ad coercendū seditiosos & inobediētes: iuxta illud: Reges eos in virga ferrea, & tanq; vas figuli confringes eos.

Habes imaginem & ornatum tam passi redemptoris nostri, quam etiam probi sacerdotis & Episcopi: quæso te, quid hic ecclesia perperam & inepte constituit sed inquis pauci vel nulli id sunt, quod ornatus iste docet: an ideo non recte exigebatur in documentum & specimen: an ideo inutiles, & vanæ sunt traditiones medicorum de custodienda sanitate, q̄ illas pauci vel nulli

DE SACRIFICIO

seruāt, aut nulli potius seruare possunt
ad vnguem: & si id fieri videmus in cus-
todia sanitatis corporeæ, quæ fere ab
hominibus pluris ducitur: minus est
mirandum si in animæ sanitate custo-
dienda, quæ longe difficilior est, om-
nia præstari non possunt: positum est
hoc exemplar, sacerdotibus & Episco-
pis omnibus, quasi signum seu scopus
sagittarijs, quod adhuc nemo mortaliū
præter Christum qui solus est pas-
stor bonus attigit: vt vnusquisq; nites-
retur, pro virili sua eo, quo propius
posset accedere: non quod non sit Epis-
copus, nisi se ad amissim talē præstet:
nam & illas dotes, quibus Apostolus
Pontificem depingit, ne Petrum quis-
dem assequutū fuisse, docet Hierony-
mus: vt constet pontificē humana in-
firmitate circumdatū, cōtemplari quid-
dem, & imitari toto conatu debere ex-
emplar seu archetypum sibi proposi-
tum, sed id totum re ipsa præstare, non
humanarum esse virium. Proinde in-
sumendo ornatu & insignijs, quæ dis-
simus, adhibentur singulis orationes
singulæ.

MISSAE.

49

singulæ, quibus deũ precamur, vt nobis pro subsidio, ad ea præstanda quæ significant, concedat gratiam suam, & virtutem spiritus sancti: qui non omnibus omnia tribuere solet, sed diuersis diuersa dona partit, vt clare docet Apostolus: sed iam ad actionẽ missæ, & mysteria ipsius explicãda progrediamur.

Transitus ad altare sacerdotis, transitum Christi ad montem Caluarię designat: similiter & alię processiones, vt vocant, ecclesiasticæ, peregrinationis eius, & ductionum illarum per ciuitatem Hierusalem imaginẽ habent: nosq; exilij, & peregrinationis nostræ, qui viatores sumus in hoc mundo, nec habemus hic manentẽ ciuitatem, admonent: præcesserunt huiusmodi ritus processionum, figuræ illæ, quando archa dei David in tabernaculum, & Salomõ in templum, cum hymnis & cantibus, portauerunt: Altare coopertũ stragulis, & mappis mundis, linteolum corporale, calix cum operculo seu patena, montem Caluarię, crucem & sepulchrum cum lapide, sudaria, sindo

G

DE SACRIFICIO

nemq; mundam, qua inuolutus erat
Christus, significant: figurantes etiam
cor nostrum mundum, in quo ardere
debet semper charitas: & proinde ar-
dent cærei in altari: debet reoli mun-
datio nostra per baptismū, vnde adhi-
betur aqua sacra: debet esse iugis me-
moria passionis dominicæ, & meritōū
ac victoriæ sanctorum eius: ideoq; im-
ponunt altari imagines, seu statuę cru-
cis & sanctorum: quę si recte ponunt
pro meritis imperatoribus & militibus
in republica, quanto rectius Christo,
& sanctis eius statui debent in eccles-
sia, non solum ad decus & honorē il-
lorum, sed etiā ad instructionem sim-
pliciū, quibus hæc sunt pro libris.

Sonant etiā campanæ, seu tintinna-
bula, cum ad propellendos dæmones,
discutiendaq; fulgura, & tempestates:
tum ad conuocandos, cōmonendosq;
ad diuina populos: quæ in locū tubæ-
rum veteris legis successerunt: ideoq;
tubis fortiora, & vocaliora sunt, quia
lex noua firmior est, & latius sonās: in
omnem enim terram exiuit sonus apo-

MISSAE.

50

stolorum: os vero campanę, os docto-
ris ecclesiastici, & ferrū seu plectrum
in medio pendens, & duas partes feri-
ens, scientiā vtriusq; testamenti signi-
ficat: sacerdos igitur & prælatus iga-
narus, est campana sine plectro, & cas-
nis latrare non valēs.

Thura item, cantus, & organa in
solennioribus missis adhibentur, iux-
ta ritum veteris legis, & documentum
prophetę: vt omnis spiritus laudet do-
minum: quod & munera triū regum,
vnguentūq; Magdalenę denotabāt, &
cantus angelorum nato domino, can-
tusq; puerorum cum palmis illi obuiā
venientiū, & præceptum Apostoli ad
Ephesios de dicendis inuicem psalmis
hymnis & canticis spiritualibus, satis
comprobant.

Necq; hic prætermiserim sal, aquam,
cereos, ramos, fructus, & alia id ge-
nus, quæ suis tēporibus, bonisq; pro
vsu rationibus circa missam consecrari
& benedici solent, ad cōmodum & sa-
lutem fideiū: de qua sollicita esse debet
ecclesia: & ad arcendas insidias dæmo

DE SACRIFICIO

num, & omnia nocumēta, tam corporis, quā animę propulsanda, vt ipsi fideles verbo dei freti, quo hæc exorcisantur, & benedicuntur, ad nomē domini potius per illa, quam ad superstitiones aliquas, in suis aduersitatibus, & terroribus confugiant, vt per illud salui fiant: iuxta Apostolum: Quicūq; nomē domini inuocauerit, saluus erit: & iuxta ipsum dominū: Quicquid peccaueritis patrē in nomine meo dabit vobis: quomodo autem verbo & nomini suo non assistat deus? stultissime igitur hæc contēnunt et reijciunt ab hereticis

Sacerdos vero ad altare veniēs cōfessionem publicā ideo præmittit, quia iustus, vt inquit sapiens, primo accusator est sui, & oratio humiliātis se nubes penetrat: quā non recte multi multis farcire solent, nihil ad confessionē pertinentibus, vel minime necessarijs: vt sunt longæ letaniæ, & pluralitas versiculorum, ac alia quę & fastidiū pariunt auditoribus, & sacerdotis arguunt ineptiam.

Accedens dehinc ad altare, osculat

MISSAE:

51

illud, designans, quod Christus veniens copulavit sibi ecclesiam, vel quia osculū est symbolum pacis, & iussit dominus in ingressu cuiuslibet domus pacem dicere: ideo ab osculo ingressum ad altare auspicatur.

Osculato altari signat se cruce a fronte ad pectus, dicens. In nomine patris, & filij, & spiritus sancti: quod in omnibus initijs operum, semper est faciendum a christianis omnibus. Et dicit introitū, qui desiderium patrum aduentum Christi expectantium designat: olim Psalmus integer dicebatur, sed postea vitandæ prolixitatis causa (adeo hæc veteribus inconueniens videbatur in sacris) versiculus vnus, qui fere semper loco sui psalmi dicitur, suffectus est: Et quia tempore aduentus Christi, apparuit dei erga nos benignitas, & misericordia: fuitque tempus illud miserendi: mox post introitum dicitur kyrie eleison, quod significat, domine miserere: & dicitur nonies, quia nouem modis peccare solemus: nempe, originali, veniali, & mortali peccato: item cogitatio

G iij

DE SACRIFICIO

one, loquutiōe, & perpetratiōe: demeritū impenitētia, infipiētia, & malignātia: dicit posthac: Gloria in excelsis deo, hymnus videlicet angelicus, in cōmēmorationē gaudiū, de natiuitate Christi, qui tamen non dicitur in missis, aduentus, ieiunij, defunctorum, & alijs quæ speciem gaudiū nō habent.

Sequitur deinde oratio, quæ prima est ex potissimis missæ partibus: ideo oratio dicta, quia præter illam & canones reliqua siue ad deum diriguntur, siue non, pro cærimoniam & solennitate magis, quā pro oratione dici videntur: vocatur & collecta, quia vota & preces populi quasi in vnū collectæ, diriguntur ad deum per sacerdotem, non ipsius solum, sed omnium nomine: quod in primis faciendum Apostolus præcepit, vt videlicet primū omnium orationes fierent ad deum. Tres sunt autē potissime partes missæ: nempe oratio cum complenda, euangelium, & canon: in quibus dicendis iuxta morem veterem prouinciæ nostræ, & nō alias, Pontifex mitrā deponit: non reuerens

tiæ, sed mysterij causa. Nempe ad orationē, quia salutans populū per pacem, exemplo Christi, cuius vices gerit, & ad orandum secum inuitans, se deinde omnibus equalē facit: æqualiterq; tā suo, quam omnium astantium nomine orat: iuxta præceptū Apostoli, vt pontifex tam pro semetipso, quā pro populo offerret, & vt viri detecto capite orarent. Ad euangeliū vero propter ea, quod illa omnia, quæ in veteri lege sub velamento erant, reuelata sunt per euangeliū. Ad canonē demū, quia tū Episcopus æqualiter, vt alij sacerdotes, id re ipsa perficit loco Christi, qđ in lege Moyſi, varijs & multiplicibus figuris, quæ cessarunt, designabatur: nam mitra pontificis figuram quandā habet Moyſi bicornis. Nonnullis, qui rationes diuinorum officiorū conscripserunt, videtur decentius, mitram ipsam semper esse deponendam, quoties sermo ad deum dirigitur: reuerentiæ causa: & nobis idem videretur, si hoc esset mitra ista, quod sunt mitræ alię, & nō, vt diximus, figura, ac insigne qđ

DE SACRIFICIO

dam monimentū, inter omnia ecclesiastica ornamenta præcipuū, cuius mysteria superius declarauimus. Sed neq̄ in hoc isti sibi satis constare vident, si gnātes illā etiā in salutando populo, & in sermone ad illum dirigendo, plerūq̄ esse deponendā: & illi qui hoc obseruant, nihilominus in dandis benedictionibus post agnus dei, in quibus non raro sermo dirigitur ad deum in orationis modum, mitram ipsam capiti imponunt: & sic in alijs multis istę carimonix, cum quadā indecentia cōfundi videntur: vt interim omittam quantum negocium & molestiam exhibere soleat, non solum actoribus, sed etiā spectatoribus huius actionis diuinę, crebra ipsius mitrę depositio & impositio, gemmata præsertim, quę vt apte consistat, non statim neq̄ facile locari potest: non detrahimus quicq̄ in hoc mori aliarum ecclesiarum, sed nostrū veterem etiam non ineptum, neq̄ indecentem, ostendere voluimus.

Porro id quoq̄ admonendū duximus, quod post orationem sedet pon

tífex, iuxta morem prouinciæ nostræ
 circa aram, non fastus, aut quietis cau-
 sa, sed ad multa actionū Christi, cuius
 typum gerit, & sui officij mysteria ex-
 plicanda: sessio enim per epistolā, per
 graduale, & per alleluia, seu tractus,
 vel sequentias, significat illam sessionē
 Christi trium dierum, cum in templo
 puer disputabat: significat item do-
 ctrinā eius in mōte sedentis: significat
 præterea soporē illius in nauicula. Et
 subleuatio pontificis per ministros ti-
 morem apostolorum, quando Chris-
 tum excitabant, designat: denique si-
 gnificat sessionem Christi ad dexterā
 patris: & proinde pontifex ad dexte-
 ram suam sedet, vt memor sit etiā digni-
 tatis & officij sui docendi exēplo Chri-
 sti: memor sit se in cathedra Moysi se-
 dere, cum ad legem dei docendam, tū
 ad speculandū & contemplandū vultū
 gregis sui, & quod grex ipse vicissim
 audiat & cognoscat vocē pastoris sui,
 in eoq; quasi in ciuitate supra montem
 posita, contempletur opera & myste-
 ria diuina, & ab illo quasi a lucerna in

DE SACRIFICIO

candelabro lucente, discat viam mandatorum dei. Proindeq; in loco omnium eminentiori sedet: non vt pleriq;, putantes eam sessionem ad nihil aliud, nisi ad quietem pertinere, cum rem diuinam in conspectu principū faciunt, considerare solent in angulis aliquibus semotioribus, ob reuerētiam vt putāt principum, cum magna rei diuinę irreuerentia: quasi (vbi inter diuina officia, humana spectari deberent) non indecentius sit stare verso ad principem tergo, & illo sæpe incuruato, quam in conspectu illius sedere: & tamen sacra hæc, vt dici solet, aliter non constant.

Ea vero quæ ante & post orationē fiunt, hæc in summa designant. Quina sacerdotis ad populum conuersio, quoniam ostensionem Christi post resurrectionē eius significat. Osculum vero, quod semper ante figit in altari, denotat sacerdotem esse mediatorem reconciliationis, loco Christi, & illud præceptum apostoli: Salutate omnes fratres in osculo sancto. Diciturq; oratio seu collecta, in dextra altaris, Iudeam

vbi primum notus erat deus, ac bonas
 æterna, & spiritualia, quæ primo petē
 da sunt designante. Epistola significat
 prophetas & p̄cursores Christi. Gra
 duale pœnitentiã, vel etiam timorem,
 & fugam Mariæ & Ioseph ab Hero
 dis puericidio. Alleluia quando dicif,
 gaudium post pœnitentiã, & tractus
 quia septuagesima dicif, miseriam &
 laborem p̄sentis vitæ denotant.

Sequitur euāgeliū altera pars missæ
 potissima, ideoq; adhibentur, & hic pe
 culiars quædam cærimoniæ. Cantas
 turus enim minister euangelium, acci
 pit a sacrificante benedictionem: quia
 nemo illud prædicare debet, nisi mit
 tatur, iuxta apostolum: Nunc & fabri,
 & cerdones, & mulierculæ hanc pro
 uinciam sibi suapte auctoritate sumūt.
 Accenduntur cærei, ad designandum
 id quod Psaltes dixit: Lucerna pedis
 bus meis verbum tuum, & lumen se
 mitis meis. Adhibetur incendiū thus
 ris, ad ostendendum ardorem cordis
 erga euangelium, & opera quæ Chris
 tus fecit, priusq; docuit, vt fidei bona

DE SACRIFICIO

Opera sint semp̄ coniuncta. Trāffertur
liber de cornu dextro altaris, in cornu
sinistrū, quod fides euangelij translata
sit, a iudeis ad gētiles. Thurificat̄ simul
& liber, & hostia, & calix ante præpa-
ratus, iuxta morem prouinciæ nostræ
quod verbo dei probatur & conficit̄
hoc sacrificium, quodq; sine verbis dei
quæ spiritus & vita sunt, caro non pro-
dest quicq;. Salutatur populus vt at-
tentius audiat.: assurgunt omnes quasi
parati etiam mori pro euāgelio: & ve-
teres boni milites, manu capulo gladij
admota illud audiebant, propensionē
animi ad tuendum illud denotantes:
nūc in hoc tantū auditur euangeliū, vt
excerpat̄ quod vitijs & hæresibus ob-
tendi possit, & gladius non ad defen-
dendā, sed ad spoliandā & persequens-
dā ecclesiam per euangeliū plantatā te-
netur a militibus. Formāt omnes crus-
cem in frōte, ore, & pectore, ad deno-
tandam fidem trinitatis & crucis, quā
euangelium docet. Osculatur liber in
signū pacis & charitatis, quæ tradunt̄
per euangelium, & vt verba illius te-

MISSAE.

55

nacius cor apprehendat: testemurq̄
 nos fidem per euangeliū acceptam af-
 fectu & dilectione complecti: Hæc &
 alia cum recte quis expendit, cogno-
 scet, quanto honore prosequatur, &
 quanto studio commendet ecclesia cas-
 tholica fidelibus euangeliū: non ut vo-
 ciferant̄ nostri noui p̄phetæ, nūc des-
 tum illud renasci, quasi tot seculis ex-
 tinctum: egregie ipsi id præstātes, qđ
 docet euangeliū. Additur vero post
 hac & symbolum Nicœnum, quando
 congruum est, quod fidem post præ-
 dicationem designat.

Post euangelium & symbolum rursus
 salutatur populus, monetur ut oret
 quo acceptabile deo fiat munus, quod
 post acceptam fidem euangelij quisq̄
 offerre debet, non solum corde per
 pœnitentiam, & ore per confessio-
 nem: sed etiam opere per satisfactio-
 nem, in cuius signum offert de sua
 substantia populus in altari, quan-
 do & sacerdos offert panem & vinum
 præparatum: Christus enim cum mo-
 dum offerendi docuit, videlicet, cum

DE SACRIFICIO

offers munus tuū ad altare, vade & res
concilia te fratri tuo: nimirum & id, vt
offeratur a populo se velle demonstra-
uit: Sacerdotes vero, quia interim varij
varia, dum panem & vinum offerunt,
verba & actus faciunt: si quidē aliter re-
ligiosi, aliter sæculares, vt vocāt, sacer-
dotes, hunc actum offerendi panis &
vini peragunt: alij plus, alij minus di-
cunt: sed & tam inter religiosos, quam
etiam alios sacerdotes, magna est diuer-
sitas: multis multa pro genio suo, nes-
cio quam recte formantibus: vnde tot
additamēta sine vlla authoritate, & tot
diuersitates, ac deprauationes librorū
conspiciuntur: nos morem nostrum
duntaxat veterem sequentes, hoc bre-
uiter hic docebimus, qđ ex antiquissis
missalibus nostris libris deprōpsi-
mus: neq; enim multum interesse pu-
tamus, si hic plus minusue dicatur, vbi
simplicis panis et vini fit oblatio, in eius
memoriā quod figura rem præcessit:
immo summe cauendū est, ne prolixis-
tate actus, & verborum, aliquid idolo-
latræ cōmittatur, neue calix in offeren-

do altius capite leuatus, adoretur a simplicibus: hic enim figura tantū corporis & sanguinis per manus sacerdotis, in canone vero ipsum corpus & sanguis domini sub eadē figura offertur & proinde non vocatur a doctoribus actus iste canon minor, vt vulgo dicitur, nam hic non est regulare sacrificium, sed oblatio, seu offertoriū simplex, veluti preludiū quoddam, tantū a canone differens, quantum a re figura differt: hic enim offertur tantū materia præparata, illic sanctificatur, transmutatur & offertur: vnde sunt qui censent oblationem ipsam, nequaquā cruce signandā & benedicendam, nisi in canone: quod ea septies tantum regulariter benedici debeat, in signum septem sacramentorum, quæ ex latere aperto Christi emanarūt, cuius oblationis tunc factę memoria & representatio fit in canone, in hisque, omnes istę benedictiones comprehenduntur. Benedicitur enim & signatur oblatio ipsa: Primo ter dicēdo: hæc dona, hæc munera, hæc sancta sacrificia. Secundo quinquies post verba, q̄

DE SACRIFICIO

oblationē tu deus. Tertio bis ibi, gratias agēs benedixit. Quarto quinquies in verbis: hostiam puram. Quinto bis in particula, sacrosanctum filiū tui corpus & sanguinē. Sexto ter dicēdo, sanctificas, viuificas, benedixis & p̄stas nobis. Septimo quingies cū hostia, p̄sequēdo verba: per ipsum. & c. Et p̄ter eas benedictiones, nullas alias sup̄ ipsam oblationē fieri debere affirmāt: quę sententia nobis equidem admodū probat: quod recte quadret, ad differentiam offertoriū, & canonis, veluti figurę & rei, ex qua p̄uenit b̄ndictio, & sanctificatio nostra: nā & ex p̄cipio canonis satis liquet tūc primū b̄ndictionē ipsius sacrificiū incipere: neq; recte cōgrueret ordiri canonē a petitiōe b̄ndictionis, si iam ante captū esset b̄ndictio: atq; ideo doctiorū est sententia, vbi sacerdos ante canonē deficeret, per alterum ab initio missam repeti debere: in defectione vero intra canonem, nequaq; sed vbi cessatū esset, illinc alterū ordiri, & perficere missam oportere: non alia causa quam quod a canone incipiat.

tepiat benedictio & sanctificatio ipsius
hostiæ, quæ si iteraretur, & numerū suū
excederet, & illa quæ præcesserāt nul-
lius virtutis fuisse viderentur.

In antiquissimis igitur libris nostris
missalibus, hanc brevē ipsius offertoriū
formulam reperimus. Sacerdos tenēs
ante pectus calicem iam ante præpara-
tum, nempe vino cū aqua modica in-
fuso, & patena cum hostia imposita, di-
cit: Suscipe sancta trinitas hanc oblati-
onem, quam tibi offero, in memoriam
passionis domini nostri Iesu Christi, &
præsta, vt in conspectu tuo tibi placēs
ascendat, & meam, ac omniū fidelium
salutem operetur æternam: per eundē
Christum dominum nostrum: Quam
orationem ideo hic integram posui-
mus, quod vulgaris non sit, & nobis
quidem plus arrideat quā illę prolixę,
in quibus nō satis dici videt, hoc in me-
moriam fieri passionis, resurrectionis,
& ascensionis domini, & beatę virgi-
nis matris, & tot speciatim sanctorum,
deinde generatim omnium, nisi etiam
addatur, & eorū sanctorum, quorum

H

DE SACRIFICIO

hodie festiuitas celebratur: quod quā
in festiuitatibus Christi, Trinitatis, &
Penthecostes, aut in missis defunctorū
& ferialibus quadret, quisq; confides
rare potest: dicitur tamē a plerisq; pro
miscue: Ac proinde censeremus hanc
orationē sufficere, quam diximus, &
vetustate venerabilem, & id totum cō
tinentē, quod hic opus videtur: qua
dicta sacerdos calicem, facto cum eo
signo crucis, in altari statuit, & patena
deposita hostiam inter se, & calicē, si
militer cum signo crucis locat, in me
moriam eius, quod oblatio Christi fa
cta fuit in cruce, cuius exemplar & res
præsentatio est missæ sacrificiū. Quo
facto & patena sub corporale polita,
vel subdiacono, vbi res solenniter agit,
tradita, ad fugam apostolorū designā
dam, addere potest & illā orationem:
In spiritu humilitatis, quādo iam vbiq;
recepta est: Et demū iterū cōuersus ad
populū, monet vt se orationibus iuuēt,
quo digne offerre possit: Monet vero
nō eo mō, quo ante orationē & cōplē
dā monere solet, p̄ illud: Dominus vos

biscum & Oremus, sed tantū per verbum Orate, quia illis orationibus quasi conceptis verbis, sacerdos omniū tacētium & audientiū orat nomine: in hac vero, quæ a quibusdam secretela dicitur, vnusquisq; pro arbitrio & deuotione sua, orare permittitur, Ideoq; nō adhibentur ad eam orationē hæ carismone, quæ ad illas adhiberi solēt: Sacerdos autem orat sub silentio, dominū ante passionem latentem designās. Et cōcludit voce clara, quod idem spōte, manifestauit seipsum, & manibus iudeorum sese obtulit: vel ideo dicit finē orationis clare, vertitq; in principium præfationis, quia Christus est finis legis veteris, & ptincipiū nouæ, vtranq; simul coniungens. Salutatur dehinc populus, vt attentius audiat: monetur vt habeat sursum corda: & ille se habere ad dominum respondet, iuxta præceptū illius. Quæ sursum sunt quærite, non quæ super terram. Iubetur vt gratias agat deo, quod se pro nobis obtulerit, & populus dignū & iustum esse fatetur, Vnde hymnus iste rite sacrificis

DE SACRIFICIO

ciū iusticię vocatur, de quo supra diximus: & significat non solū ccelestes cātus angelorum, sed etiā illas laudes & honores, quibus ipse dominus Hierosolimā veniens acceptus fuit: Et p̄ inde dicitur in fine: Benedictus qui venit in nomine domini: Osanna in excelsis: Quæ omnia quasi exordium sunt, et prælocutio canonis sequētis, ad mouendū affectum & beniuolētiam captandam: & ideo hymnus ipse cōcinne cani & pronuciari debet.

Sequitur nunc itaq; canon ipse tertia pars missę præcipua, & proinde adhibentur hic quoq; cærimoniæ peculiare, iuxta ritum nostrum veterem: Pontifici enim mitra vt supra dictū est deponitur, & chirotece detrahuntur, manusq; iterum lauantur, veluti fieri solet ab his qui res preciosiores sint tractaturi: Quod etiā ante præfationem, velut ante exordium canonis fieri potest. Datur osculum cruci & altari in signū maioris propēsionis, ad hoc qđ intra canonem agi debet, in memoriā crucis & oblationis domini. Pulsatur

MISSAE.

59

denicq̄ campana, ad homines vt intensio
 us orent & contemplant excitandos.
 Adeo vero ceteris missę partibus p̄stat
 canon ipse, vt etiam a plerisq̄ solus dū
 taxat missa dici mereat, reliqua omnia
 tantū ad solennitatem ipsius pertinere
 censeantur. qui & propterea canō di
 cit, quod hic omnia partim a Christo
 & apostolis, partim etiā a sanctissimis
 patribus ita composita & regulata sint,
 vt nihil addi minuiue, aut mutari citra
 piaculum posse videatur: obserueturq̄
 vniformiter a tota ecclesia catholica, p̄
 ter paucula quedam ante & post com
 munionem, de quibus infra dicemus.
 Quodq̄ hic demū regulariter peragit
 id totum, quod Christus in cœna nos
 uissima, & deinde spiritus sanctus, cer
 tissima ecclesię regula instituerūt. Dis
 citur etiā actio & sacrificium, & secre
 ta, propterea quod tunc vere agit missa,
 & vere sacrificatur a nobis hoc sa
 crificium, quodq̄ secrete dici debeat,
 partim exemplo Christi, qui a cœna
 vsq̄ ad mortem secrete orauit, partim
 etiam, quod tum mysteriū hoc peragit.

H iij

DE SACRIFICIO

quo nihil occultius, nihilq; humano ingenio imperuestigabilius esse possit; vnde Augu. Hæc sunt inquit, quæ fidem de necessitate exigunt, rationem non admittunt, expetunt simplicē creditorem, arguunt improbum discussorē: non mirum est igitur quod vir de diuinis rebus pro sua virili & diuinitate meritissimus Guilhelmus Durāri, canonem ipsum expositurus fateatur, quicquid hic exponere conatus sit, vix vllius esse momenti; linguamq; hic deficere, ingenium superari; intellectum obrui: Dictum est enim: Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Proindeq; nos idem nobiscum reuoluentes, aliorumq; expositiones, vel potius opiniones considerantes, non solum in plerisque parum aptas & idoneas, sed etiam alias ab alijs diuersas, & inconstantes, quod mox possemus vel digito, quod aiunt, ostendere, nisi metueremus dari aliquod offendiculum infirmis: fatius esse duximus nos ab excutiendo & explicando penitius ipso canone retrahere, quam cum periculo, & sine fru

tu, humanis præsertim opinionibus, de tãtis mysterijs ratiocinari: Neq; em̄ ab re mysteria dicuntur, nempe ar̄cana diuina, quæ non omnibus nosse est datum, ne nimia noticia vilescerent: quemadmodum preciosissima quæq;, vbi semper oculis exhibentur hominũ, vilescere solent: Tametsi quod ad verba ipsius canonis attinet, ea quidẽ ita clara sunt, vt vel mediocriter docti, satis per se, quid sonent, & quid sibi velint iudicare possint: Idiotas vero hic non sumpsimus docẽdos: neq; eorum quenquam adeo ignarum esse arbitramur, inter huius vineę nostræ operarios: Signa tantũ & actus nonnulli expositione indigent, ad cognitionem & intentionẽ debitam habendã: Indigent etiam admonitione nõnulla, quæ in abusum venisse, & indecenter agi vidẽtur, de quibus hic quę occurrerent, & quæ ex vsu & necessaria fore censuerimus paucis perstringemus: tum quia multi alij expositores nusq; non habentur, tum etiam quod de his, in quibus actio hæc & substantia cano-

DE SACRIFICIO

nis tota cōsistit, superius iā differuimus
Igitur varias illas & profundas al-
legorias ac myſteria, quæ ex verbis, ſi-
gnis, & geſtibus eliciunt̃ ab alijs, miſe-
ſa facientes, ſed tantū modo ſimplicem
eorum ſenſum, & intellectum ſequēs
tes, quæ ad ſacrificium hoc, id eſt, ad
repreſentationē paſſionis domini no-
bis pertinere videntur, primū admo-
nendos duximus ſacerdotes omnes, vt
ſacrificātes, diligentius attentiusq; ver-
ba canonis, quā vlla aliā proferāt: nam
& ideo ſecrete dici iubētur, vt animus
voce non diſtrahatur, meliusq; ſibi cō-
ſtet ſub ſilentio: cōſiderent demū quā
apte verba ſignis, & ſigna verbis con-
gruant, & quam omnia memoriā paſ-
ſionis dominicæ, quaſi ob oculos po-
nant: Verborū vt diximus, ſimpliciter
illa intelligēdo, ſenſus eſt ſatis apertus,
quæ partim ad ſacrificiū, partim ad nos
& eos qui participes oblationis ſunt, et
quorum debitores ſumus, pertinēt: ge-
ſtus vero & ſigna, vt verba decentius
ſignificantiusq; proferātur, nimis cō-
ducunt: Siquidem protenſio manū

& oculorum in cœlum, gestū Christi in orando exprimit: Sic enim orasse legitur patrem, quando horam suam venisse dixit: & quando Lazarum exci-
tauit: sic etiam quādo confecturus eus charistiam gratias egit. Quod tamen non est expressum ab euāgelistis, cum tamen mos iste fuit illius alibi satis expressus, & ita viri apostolici nobis per manus tradiderunt, nihil dubitandum est, illum tunc quoq; gestus ipsos explicuisse: non omnia enim acta Christi, vt supra docuimus, continent in euāgelio: Huiusmodi autē manuū subleuatio moderate & composite fieri debet, non vt pleriq; cum vehementia, quasi euolaturi faciūt, extendentes etiam interdum illas vbi opus nō est, vt supra calicem, quasi illas calefacturi.

Sunt & alij gestus manuales congrui, vt pote, quando extendunt manus ante pectus, quando cōplicantur in modum crucis, & quando palmæ coniungunt, qui extensionē Christi in cruce, & vincula manuū eius varia representant: gestus d. i. d. e. r. e. l. i. q. u. o. r. ū

DE SACRIFICIO

membrorum & totius corporis, tamē
etsi verbis & actioni accomodantur,
denotant tamen & gestus illos Chris-
sti, cęsi, trusi, & cruci affixi, cū non ha-
beret, vbi caput suum reclinasset.

Signa vero crucis, quę manu for-
mant, quoties benedicimus, & secun-
dum verba, modo hostiam, modo cas-
licem & nos ipsos signamus, denotāt
sanctificationem nostram per crucem,
quę interdum ter fiunt in nomine tri-
nitatis; interdum quinq; in memo-
riam quinq; vulnerum: Oscula vero
quę altari, facto signo crucis, figimus,
reconciliationem nostrā cum deo per
crucem significant:

Memoria viuorum citra vllam cō-
trouersiam recte fieri circa hoc sacrifici-
um debet, obsecrāte apostolo, vt pri-
mum omnium fierent orationes, po-
stulationes, & gratiarum actiones pro
omnibus hominibus, pro Regibus, &
omnibus qui in sublimitate sunt cōsti-
tuti: & si hoc debemus omnibus ho-
minibus, debemus etiā speciatim iux-
ta ordinem charitatis, primum nobis,

deinde parentibus, tertio benefactoribus, & quibus aliquomodo obstricti sumus: postremo & inimicis, ac schismaticis, hæreticis, & infidelibus, vt cōuerterentur, salutem omnibus optantes. De mortuis vero, tametsi hoc non admittūt hæretici, admittit tamē Christus declarans nobis, delicta nostra, tã in futuro quã in præsentī seculo dimitti, cum dixit, qđ peccatū in spiritū sanctum, neq; hic, neq; in futuro sæculo dimittitur: & vbi datur spes remissionis obtinendæ, datur & facultas petendi, promerendi, & satisfaciendi: Quod cum mortui pro seipsis iam præstare nequeant, nihil ambigendū est, viuos hic pro illis præstare posse: ne alias rationes & exempla, quæ infinita sunt, cōmemorem, cum satis sit ecclesiam sic statuisse: vnū hic admonemus, quod & superius attigimus, ne sacerdos intra hanc actionem longa nomenclatura suum animum inuoluat: non solum propter astantium molestiam, sed etiã ne illabatur aliquid in mentē, quod illā distrahere posset, vt memoria alicuius

DE SACRIFICIO

inimici, vel personæ, per quam vel peccauit, vel peccare optabat, sed vt ante missam omnia prius secum discutiens & reuoluens, nihil demum magis attēdat, nisi vt rite actum illum sacrificij prægat: memoriam generalē, & eam quidem compendiosam, in specialem ante præmissam, referēs: cōmemoratio etiā sanctorum intra eam actionē recte fit, documento prophetæ, illo videlicet: **Laudate dominū in sanctis eius, & gloriosus deus in sanctis suis: Et qd̄ Christus dixit, Vos q̄ secuti estis me, sedebitis mecū iudicantes duodecim tribus israel: & bonum est habere iudices p̄picios, Quodq̄ oratio iusti multū valeat apud deū, & sanctos iustos esse nobis cōstare potest, homines nō potest.**

Quod ad actum cōsecrationis attinet, cum iam superius satis, quæ opus sunt, explicauerimus, non arbitramur necessariū hic quicq̄ aliud addere, tm̄ modo etiā nonnulla, quæ nobis indecenter fieri videntur, admonere: Sunt enim pleriq̄ quise putant non cōsecrare, nisi vno & forti anhelitu, oreq̄

MISSAE.

63

admoto & patulo, ac crucem pingente, verba cōsecrationis exprimāt: Nō nulli eucharistiam leuantes, hinc inde vertunt, quasi ni hec facerent, non omnes essent visuri: alij tunc iterum genua incuruant, aut illam osculātur post verba prolata: alij quoties calicem benediciunt toties illum retegunt, quasi virtus benedictionis opertum penetrare non possit: & multa id genus alia portenta ædunt, quæ prorsus vt turpia & minime necessaria, sunt ab omnibus vitanda: sed hoc vnum curandū est, vt actus ipse cōsecrationis panis & vini, fiat cū debita intentione cōficiendi hoc mysterium verbis domini, quasi eius personam agendo, iuxta ipsius, & sanctę ecclesię catholicę institutionem, idq; cū omni modestia & reuerentiā.

Peracta vero eleuatione vtriusq; sacramenti, amplius neutrū illorum profertur debet vltra caput: nam vnā eleuationem fieri ecclesia statuit, nō plures: nunc a plerisque quando signatur calix hostia, & quando illa diuiditur, adeo alte profertur, etiam cum sono tinnit

DE SACRIFICIO

tinnabuli, vt secūdo & tertio, eleuatio ipsa fieri videatur: in eo vero quod sacerdos signat supra calicē eucharistia tres cruces, & duas extra calicem, de signat prioribus, diuinitatem, animam, & corpus Christi, per quē venit patri omnis honor & gloria, nam ipse manifestauit nomē eius gentibus. Per duas vero vltimas cruces animā a corpore separatam, & tactu calicis cum hostia, latus lācea percussum denotat: vnde posthac alta voce subdit: Per omnia sæcula sæculorū: resurrectionē a mortuis Christi significans. Dicitq; tum orationem dominicam, cum iam omnibus per illum consumatis, omnia ab eo confidenter petere possumus: & resumat patenam absconsam, quod Christus post resurrectionē suam, apostolos latentes a tentationibus, & a malo incredulitatis liberauit, & pacem illis dedit: Ineptissime hic ventilant pleriq; manu patenam ipsam, quasi ventulum sibi facientes, & signant cum illa oculos, aures, pectus, etiam & dorsum, veluti circulatores quidam, quasi nō satis

MISSAE

64

esset illa osculata, crucem vnam ante faciem in signū pacis formare.

Diuiditur deinde eucharistia in tres partes, ad denotandū, quod Christus panem hunc cœlestem apostolis porrigens fregit, & ad designandū triplicem corporis Christi mystici statum. Prima em̄ particula constitutos in cœlo. Secunda constitutos in purgatorio, sed iam de salute sua certos, & ideo cū priori particula coniungit̄. Tertia vero militātes adhuc in terra, quorū finis est incertus, significat. Et ideo particula ipsa in calicē mittit̄, q̄a quod mortui nō possunt, hi adhuc meritū passionis dñi quod in effusione sanguinis consistit, sibi acquirere ad salutē possunt: & p̄ inde datur hic prius a pontifice more nostro solennis benedictio, subditur dehinc a sacrificante & ministris petitio misericordiæ & pacis: in hac enim militia pacem cum deo, & bellum cum vitijs habere debemus: ac demum ad confirmandum illam, & ad muniendū omnes in eam spiritualem militiam, sumit sacerdos eucharistiam, suo, & om̄

DE SACRIFICIO

nium fidelium, astantium præsertim; nomine, qui eius sumptionis fiunt participes spiritualiter per fidem, in vnitate corporis, & virtute sacramentorū ecclesiæ, vt supra diximus.

Ante sumptionem vero ipsius corporis & sanguinis domini, si tum primum expendi deberet, quis sit qui accipitur, quantus sit qui adesse credit, & qualis sit qui gustatur: neq; tēpus suppeteret: neq; intellectus, maxime tunc, cum totus animus actioni illi intentus esse debeat, sufficeret. Verum ante missam tutius est omnes eiusmodi meditationes, & orationes, quæ cōgruunt absolueret: & hic tantum sacramentum quasi reuerentes sumendo, & dei erga nos beneficentiam reuoluendo, quam paucissimis verbis, & his dudū a sanctis patribus compositis vti: quæ admodum factum esse a priscis illis patribus ex antiquissimis missalibus satis constare potest, in quibus vnica illa oratio tantum præmittitur. Domine Iesu Christe fili dei viui: & in sumendo sacramento: Corpus & sanguis domini nostri,

nostri Iesu Christi, custodiat, & p̄ducatur
 me in vitam æternam: & non plus. Post
 sumptionē vero sacramēti tantū subdit:
 Quod ore sumpsimus: quæ nunc vulgo
 post ablutionē dicitur, quasi & illa esset
 sacramentū, vt etiā mente capi deberet,
 aut remedium sempiternum esse possit,
 absurdissime.

Illud etiā: Domine non sum dignus
 vt intres sub tectum meū, tamen si ad hu-
 militatē pertineat, non videtur hic tamē
 ad rem dici, cum actus est sumendi, &
 cum sacerdos vtumat animū intendere
 & optare debet, vt verba cum intentione
 cōgruerent, quomocumq; hoc distin-
 guant neoterici diuinorum interpretes.
 Erant enim non minus humilitatis ver-
 ba illa Petri: Non lauabis mihi pedes in
 æternum, & tamen dominus quasi illum
 corripiens, nisi lauero te inquit, non ha-
 bebis partem mecū. Et proinde verend-
 dum esset, ne cum illum sumpturi, dice-
 remus, non sum dignus vt intres sub tea-
 ctum meū: cōpetat in nos vicissim illud:
 nisi manducaueritis carnē meam, & bi-
 beritis meum sanguinem, non habebitis
 vitam in vobis: tam enim apposite hoc

DE SACRIFICIO

responsum hic, quam illud Petro datum, quadrat. Diceret tamen recte ante missam ad eum modum inter alias orationes & meditationes sacerdotis; Domine non sum quidem dignus, ut intres sub tectum meum, sed quia tu ipse id a nobis fieri precepisti, quod ego indignus nunc facere propono, & ad quod me famulum tuum vocare dignatus es: tuque solus es, qui me & dignum facere & mundare potes, in tua sola gratia, & non in ullis meis meritis confisus, & ad genua misericordiae tuae pro uolutus, te supplex rogo, ut intrare non dedigneris sub tectum meum immundum: ut mundiciam per te obtinere, & tibi digne incorporari valeam, in corporis, & animae meae remedium, & salutem.

Porro dicere corpus & sanguis simul admodum conuenit in sumenda eucharistia, & non seorsum corpus, & seorsum sanguinem nominare, propter simpliciores, ac etiam haereticos, qui vel non intelligunt, vel non credunt corpus & sanguinem esse indiuisa sub utraque specie. Suademusque, ut etiam sacerdotes laicis eucharistiam porrigentes dicant semper simul: Corpus & sanguis domini nostri Iesu Christi, ut se

utrunq; sumere sciant & credant. Ille em̄ si est, vt dixit, panis viuus, simul sit caro & sanguis necesse est. Et proinde vt in cæteris mos antiquus, ita in ea cõmunis actione mihi summopere probat; eaq; omnia cum hic, tum in cæteris missæ partibus succidenda censerem, quæ absq; auctoritate, & pleraq; etiam absq; ratione, sunt in hoc præcipuo fidei nostræ mysterio & sacrificio pagendo inserta.

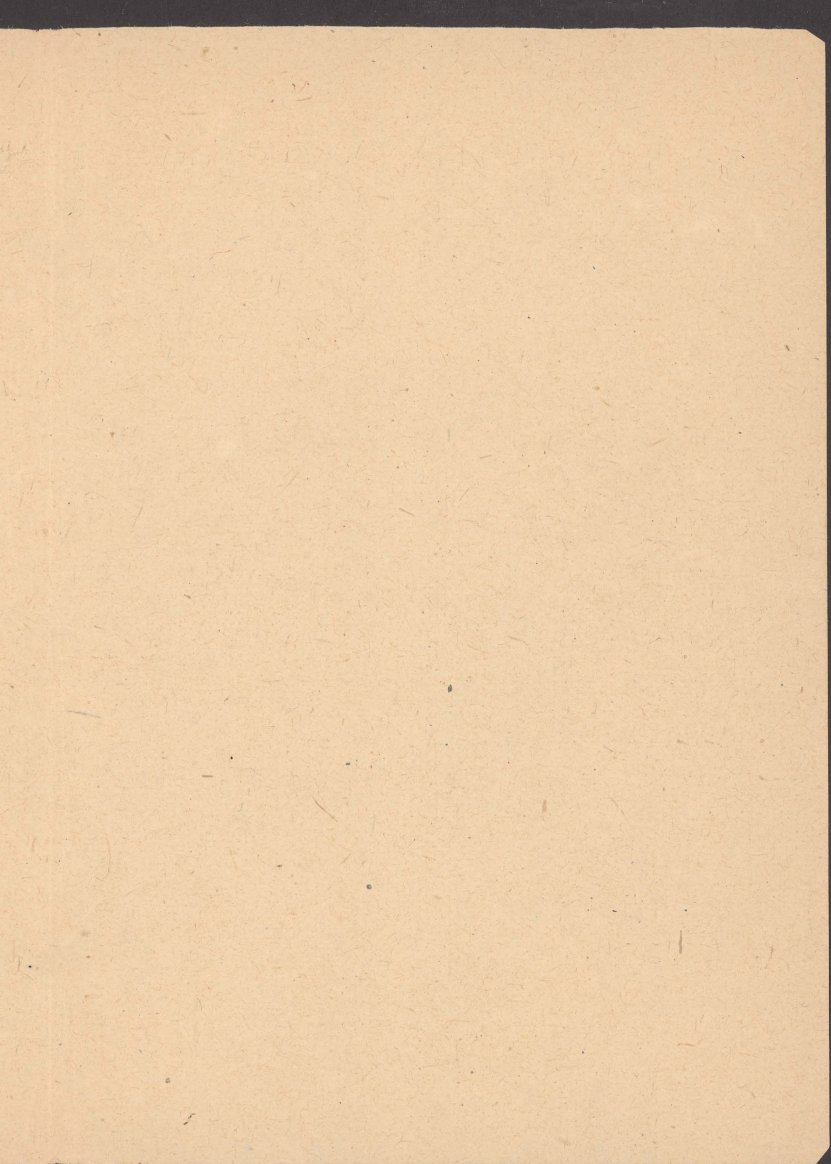
Vt interim nõ cõmemorem alia inepta & indecora multa, quæ post cõmunionem fiunt a multis, quẽadmodũ alij calicem epotũ, adeo in altũ orantes proferunt, vt videant̄ superis etiam potum porrigere. Alij illum tunc euestigio inuoluũt & cõplicant, missa nõ finita, cum magna hominũ molestia & indecentia. Alij sine fine illum sugunt, patenamq; etiã si nullum appareat fragmentum, ac digitos lambunt & lingũt, oculos, aures, & cætera membra linunt, & pleraq; alia præstigia faciũt, cum magna rei diuinæ indignitate, quæ longum esset referre. Proindeq; consulimus omnibus, vt ab eiusmodi portentis & vanitatibus in tanto opere prorsus abstineant.

DE SACRIFICIO

Peraçta cōmunionē, transferē liber ad dextram altaris partem, in signū reditus ræ postremo fidei Christi, etiã ad Iudeos vnde exiuerat. Antiphona quæ cōmunio vocat̃, designat illud quod gauisi sunt discipuli viso domino. Ea quæ vocatur Complenda, ab eo dicta est, quod missam cōpleat, & cōcludat, cui eadem, quæ orationi seu collectæ adhibent̃ cærimoniam, cum easdem rationes & mysteria complectat̃. Iubetur demū abire populus, per, *Ite missa est: hoc est, sacrificiū peractum est, & oblatio in cœlum transmissa.* Et datur benedictio per sacerdotem. Euangeliū sancti Ioannis nusquã, vt putamus, traditur legi debere post missam. Alioqui si quid huc pertineret, dici rectius ante, *Ite missa est, & benedictionem*, oporteret. Censerem tamē propter offendiculum nō omittendū, postquam adeo ubiq; est legi receptum, & consuetudo vim quandã coactionis & imperij obtinet, nisi rursus vereretur dari ansam multis præstigijs & sup̃stitionibus, quæ hinc manare solent. Sunt enim qui se putent, neq; missam audiuisse, nisi audierint & hoc euangeliū, neq; tuto

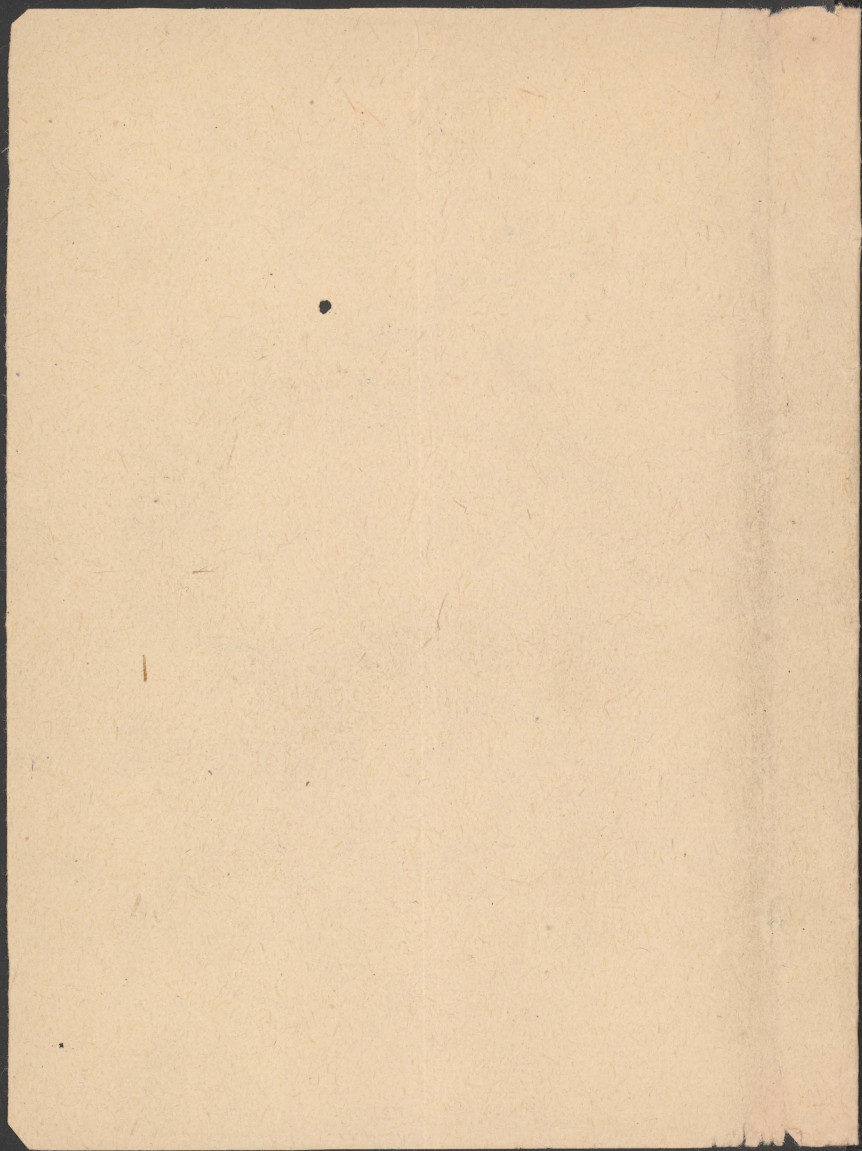
fieri posse, nisi vel audito, vel secum gestato ipso euangelio: & hinc arbitror coeptum fuisse legi, ut cætera eiusmodi irreperere solent. Et proinde lectione eius post missam, tanquam rem superfluam, immo damnatam olim, c. quidam laicorum de celeb: missarum, vniuscuiusque iudicio relinquimus.

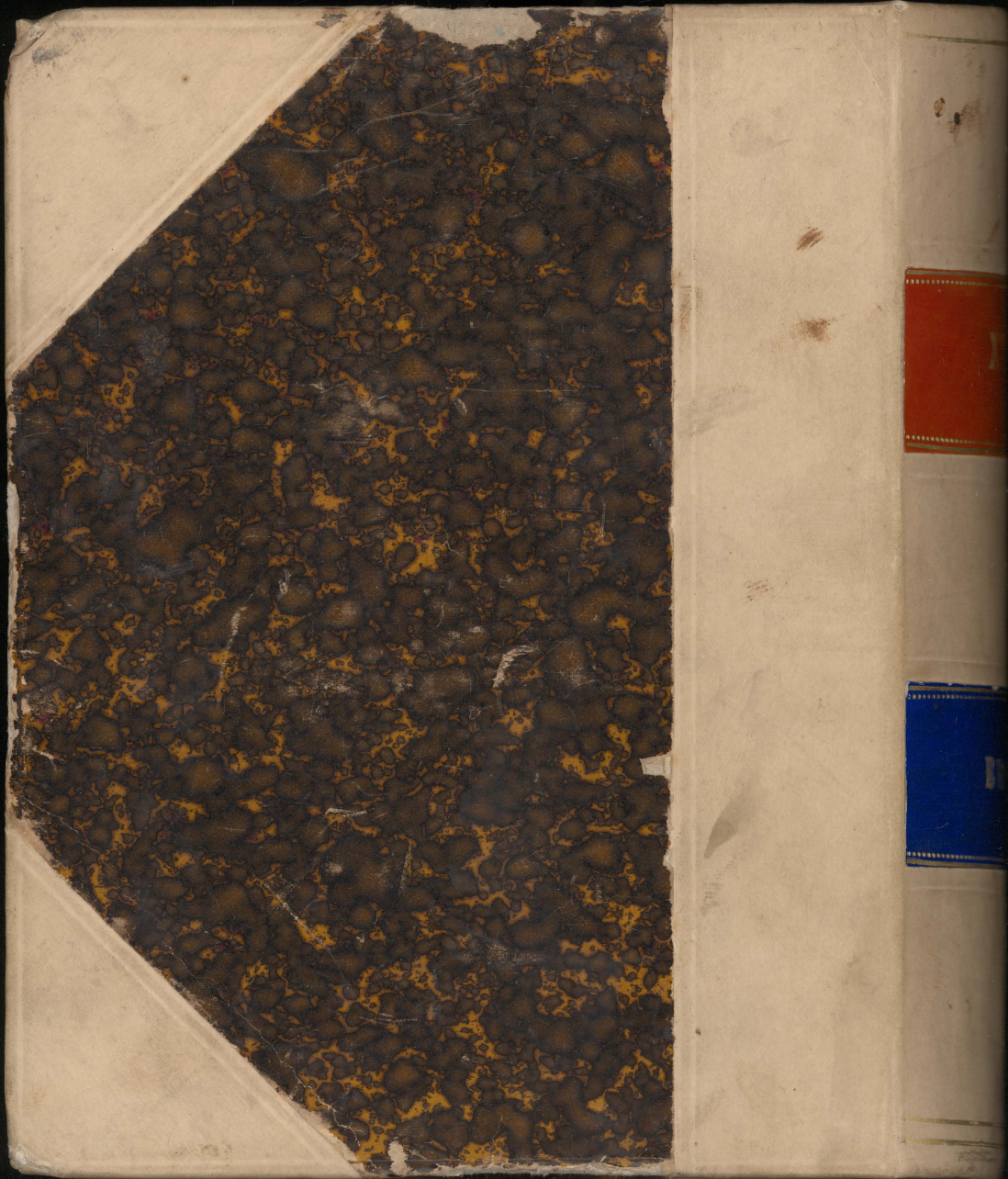
Hæc sunt fratres charissimi, quæ de ratione missæ, deque ipsius cæremonijs, vobis plerisque poscētibus cōmunicanda duximus, in quibus si quid desiderari vis debet occupationibus nostris adscribite. Tametsi quanto hæc pauca labore congegesserimus, nemo melius, quàm is, qui alios reuoluerit, considerare potest. Multa tamen consulto prætermisimus, quæ & nota sunt, & ab alijs satis diffuse pertractata: ea solum quæ instituto & tempori nostro cōgruant, depromere voluimus: quæ vos cum aduersus æmulos & destructores nostros, tum etiã aduersus nouitates, & abusus, qui offendiculo sunt omnibus, instructiores redderent. Neque protinus temerariũ cuiquã videri debet, si & aperuimus nonnulla quæ sacrificiũ hoc dehonestant, & refecanda censuis

xvi, 45

XVI WIEK

BROSZURY

